

TÄNAPÄEV

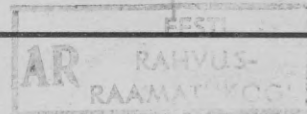
Fr. H. Kretzwalding,
Eesti NSV Riiklik
Reamalekogu

SP_i
773+

NR. 4

APRILL

1940

A/s. TEKLA

RIIDEKAUPLUSED

TALLINN, SUUR KARJA	15
TALLINN, PÄRNU MNT.	6
TALLINN, ESTONIA PST.	11
HAAPSALU, EHTE	2
KURESSAARE, KAUBA	2
MUSTVEE, TARTU	15
NARVA, PEETRI PL.	4
PAIDE, TURUPLATS	10
PETSERI, KAUBARIDA	6/7
PÄRNU, LAIDONERI	6
RAKVERE, TURUPLATS	
VALGA, KESK	13
VILJANDI, TARTU	6-a
VÕRU, TARTU	11

TÄNAPÄEV

NR. 4

1940

VI AASTAKÄIK

Toimetus: Viis aastat

O. Luts: Tervituseks „Tänapäevale“

A.: Inglise ja Prantsuse laevastik Soome lahes

H. G. Wells: Tulevikupoliitikast

H. V.: Pöördepäev Ida-Euroopas

A. Hanko: Merejõudude tähendus nüüdses sõjas

A. Tamm: Trumm, tääk ja pisarad

ET-k: Sõdival Saksamaal

K. A. Hindrey: Carpe diem

Franco Gallus: Prantsuse kultuuri propagandast

E. H. N.: Soome majanduslikud kaotused

A. Alle: Epigramme

J. Vain: Inimõigused ja üldsuse huvid

Annius Verus: Ballaad loomaaiaist

J. Paulson: Meie tulevik, Meie aja laul

J. Kross: Stevardessile

Gori: Inspiratsioon, Tänapäeva tööga

Tapper, Riimimäe: Epigramme

Tapper: Loomisrõõm

V. Poska-Grüntal: Noortele oma raamatukogusid

O. Olesk: Ema ja laps

V. M.: Uus rahvusvaheline õigus

J. Simm: Kuuldud raadiost

Kodanik: Kummalist tänapäeval

K. Laagus: „Tänapäevast“, „Noor-Eestist“ ja muist asjust

J. Kärner: Ideelisest kirjandusest ja formalistlikust arvustusest

J. Vahtra kaas

Naröfjord

Viis aastat

NII SIIS VIIS AASTAT ON MÕODUNUD. „Tänapäev“ on selle lühikese aja jooksul elanud üle nii heledaid kui ka kibedaid päevi. Parimate soovidega oma rahva ja riigi vastu sai ta ellu kutsutud. Südame soojusega on tema veerudele kirjutatud. Kuid nii mõnigi kord on saatuse löögid teda tabanud. On olnud juhtumeid, kus ta ilmumine peatus... toimetusest mitteolevatel põhjustel.

Aga ta ilmub siiski!

Mis põhjustas „Tänapäeva“ ilmumise?

„Noor-Eesti“ ringkondades kavatseti juba mõnda aega kultuur-poliitilise ajakirja väljaandmist. Leiti, et sel alal on Eesti ajakirjanduses tühik.

„Noor-Eesti“ liikumine oli omal ajal alanud albumite ja ajakirjaga. Need olid toonud Eesti ellu uut vaimu, uusi mõtteid, tõstes rahva iseteadvust. 1914—1916. a. ilmus sama ringkonna väljaandel „Vaba Sõna“. See oli ajakiri, mis esimesena Eestis käsitas põhjalikumalt kultuur-poliitilisi probleeme.

Need traditsioonid kohustasid.

1935. a. kevadel jõuti eeltöödega nii kaugele, et „Tänapäeva“ esimene number võis ilmuda.

Ajajärk, millal „Tänapäev“ oma maiset ränakat algas, polnud just soodus vabale, iseseisvale mõttele.

Vapside „rahvaliidumine“ oli küll likvideeritud, kuid ühes sellega lakkas rahvaesinduse tegevus. Rahvas leiti olevat haiglas olekus, ta oli ajutiselt hoolduse all. Kuigi riigijuhid alati seletasid, et see on ajutine, ülemineku nähtus, leidis siiski ka neid, ka ajakirjanduseski, kes ruttasid väitma, et see olevatki õige ja normaalne kord, mis rahvale meelt ja konti mööda... Need ringkonnad, kes koondusid „Tänapäeva“ ümber, pole selles küll iialgi olnud kahes mõttes, et rahvana ja riigina võime püsida vaid siis, kui igaüks meist on iseteadlik, aktiivne ja oma õigustest ning kohustest teadlik kodanik.

Uhe sõnaga — oli tarvis ajakirja, mis omalt poolt aitaks rahvast ergutada „vaikiva oleku“ rammestusest, mis tõstaks esile probleeme, mis rahva elus ja olemises on vältavamad ja kõrgemad, kui möödamineva segase olukorra õõnes ja labane paatos.

Kuid soliidse ja kindla ilmega ajakirja väljaandmine meie oludes pole kerge ülesanne. Näeme, et sel alal on olnud katsetamisi, kuid ajakirjade iga on meil tavaliselt lühike. Juba majanduslikult valmistab selline ettevõtte raskusi. Inimesi, keda huvitaksid tõsisemad probleemid, pole palju. Lugejate arv ei saa seepärast olla väga arvukas.

Tähtsaim kõigist on aga kaastöö küsimus. Ajakiri peab oma keelelt ja väljenduselt olema

värsked, elavad, vaimukas. Artiklid tulevad kirjutada nii, et neid ei saa lugemata jätta — nii huvitavad ja kaasakiskuvad peaksid nad olema. Ajakiri vajab palju kaastöölisi. Ta sisu peab olema mitmekülgne, eluline.

Meie, eestlased, oleme kirjutamisega tagasihoidlikud. Leidub ju meil küllaldaselt inimesi, kes vahel päris huvitavalt oskavad kirjutada, kuid on raske neid panna kirjutama. Siiski, kirjutatakse meil võrdlemisi huvitavaid töid ilukirjanduse kohta, eksisteerib meil teaduslikke ajakirju, kuid nende sisu on paratamatult erilaadne, asjaomaste ringide jaoks, mitte aga laiematele hulkadele. Isegi meie ajakirjades leidub harva juhtkirju, mis hiilgaksid originaalsuse ja vaimuteravusega. Samuti lonkab meil sädelev följeton. Võiks ju ütelda, et praegune erakorraline aeg ei lase sulge küllalt vabalt libiseda üle paberi, kuid ega asi polnud palju teisem ka ajakirjanduse vabaduse ajal. Leidub meil alasid, mis on esmajärgulise tähtsusega, nagu majandus, aga asjata otsid selle kohta meie ajakirjandusest mõnda asjatundlikku artiklit. Kirjutatakse meil ka poliitiliste küsimuste kohta ühte ning teist, kuid tavaliselt pinnapealselt. Meie poliitiliste ajakirjanikkude suurim nõrkus on nende subjektiivsus, silmaringi kitsus. Kuid ega ajakirjanikki või olla teisest materjalist, kui on seda terve rahvas ja tema haritlaskond. On küllalt arvustajaid, eriti aga irisejaid, kuid loovaid jõude on vähe.

Kaastöö probleem on ka „Tänapäeva“ toimetusel olnud esikohal. Toimetusel on maksnud palju vaeva kaastöö hankimine. Siiski viieaastased pingutused on annud tulemusi. Kui sirvida tema aastakäike, siis leiame siit mitmeid kümneid Eesti avalikkuses tuntud nimesid. Kuid loodame, et nende arv alatasa suureneb, eriti noorema põlve seast.

Huvitav ja mitmekesine sisu — see on olnud alatine toimetuse mure. See on meie eesmärk ka tulevikus.

On kavatsus tõsta „Tänapäeva“ ilmumissagedust. Kui ainult erakorraline aeg ei tee ehk selleks takistusi. See kavatsus on välja kasvanud elust, sest muidu poliitiliste küsimuste käsitlelus ei saa küllalt aktuaalne. Ajakiri võib aga korralikult täita oma ülesannet, kui tal on toetajaks suur tellijate pere. „Tänapäeva“ leviku alal tehtud pingutused on andnud tulemusi nii, et tellijate arv pidevalt kasvab, kuid „Tänapäeva“ kandva vaba mõtte ja sõna vaim väärleb meie kõikide ühiseid pingutusi leviku üha suuremaks tõusuks.

Oma esimesed aastad ilmus „Tänapäev“ o.-ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“ väljaandel. Läänud aastal läks tema väljaandmine uue kirjastus-

ühingu „Tänapäeva“ kätte. See on võimaldanud uusi jõude tõmmata ajakirja korraldamisele. Kirjastusühingu tuuma moodustavad inimesed, kelle algatusel ajakiri 5 a. eest ellu kutsuti. Kuid on juurde tulnud hulk uusi ideelisi sõpru ja neid tuleb alatasa juurde. Teisiti ei võigi see olla, sest tasakaalukas, erapooletu ja igasugustest kõrvalmõjudest vaba avaliku elu probleemide käsitus, julge ning sihikindel väljaastumine poliitiliste vabaduste ja rahvuslike huvide eest, — see peab kaasa tõmbama mõtlejaid ja iseteadlikke kodanikke.

Viis aastat, mis on möödunud, olid täis tööd, korraldust, otsimist. Lugejad otsustagu tulemuste üle.

Need viis aastat on olnud maailmas ärevad ajad. Raskuse vaim on lasunud Euroopal. Mitmed väikerahvad on just neil aastatel kaotanud oma vabaduse. Halb poliitiline konjunktuur, öeldakse. Kahtlemata. Kuid iga rahva saatus on väga olulisel määral ka tema enese käes. Rahvas, kelle hing ning organism on terved, ei sure ega kao. Isegi praeguses erakorraliselt sünges ja meeletlikus olustikus.

Eriti praegu pole aeg lasta pead norgu. Si-

hid peavad nüüd eriti selgelt olema silmade ees. Uldises meeoleu tõstmise ja julgustamise aktsioonis on ka ajakirjal oma ülesanne täita.

Meil jätkub usku inimesse, õiglusse ja vabadusse. Ajaloos on olnud perioode, kus toores jõud ja vägivald on võimutsenud, kus nõrgema õigus on tallatud maha. Kuid vägivald ja toores jõud ainult purustavad, uusi väärtusi inimesele nad ei loo. Inimlikkus, õigus, kord ja moraal on loonud kultuuri. Need on ühtlasi omadused, mis pesitsevad iga rahva hinge põhjas, kuigi ajutiselt need võivad tumeneda.

„Tänapäev“ ei näe rahvuslust sallimatuses, šovinismis. Õige rahvuslus on rajatud oma rahva parimate hingeliste vooruste väljaarendamisele, tema elujõu tõstmisele. Õõnsad fraasid kaovad, loov töö jääb. Rahvuslus tähendab kultuuri, poliitilist vabadust, julget ja iseteadvat kodanikku.

Sellise rahvusluse teenistuses on püüdnud olla ka „Tänapäev“.

Lähetame sõbraliku tervituse oma kaastöölisetele, tellijatele, levitajatele, osanikkudele! Uhinegu meiega kõik need, kes meie sihte õigeks peavad!

Toimetus

Tervituseks „Tänapäevale“

TERVITASIN „Tänapäeva“ tema sündimise päeval, tervitan teda ka tema viieaastasel juubelil. Ta on käinud läbi tule ja vee ja vasktorude, aga tal „paganal“ on visa hing; ei mõju tema peale ei mõõgad ega välgud — ta töötab edasi, ja kuidagi ei saa öelda, et ta ka ei tööta tõe ja õiguse eest.

Ühel hilissuvisel marsil läbi soode ja rabade, mõlesin ma temale, et miks küll ei heida meelt tema toimetajad ja kaastöölised? — Seal samas võtsin minagi õpetust, et niihästi ühel inimesel kui ka teatavail koondusel peab olema visa hing, muidu ta ei saa end hoida vee peal.

See sõna sai teoks „Noor-Eesti“ juures, ja see sõna püsib kuni tänase päevani. „Tänapäev“ ei ole kunagi püüdnud salata tõe, ta ikka on püüdnud astuda neil sammel, mis toovad meid elule ja ühiskonna enesekorraldamisele lähemale. Ikka on ta olnud riigiustav, kuigi tema kõnelused vahel sekka näivad liiga edasiruttavana. On ju tõdede tõde, et kõike, mis sünnib siin maailmas, ei saa kiita heaks — mis siis teha sel puhul? Mis muud... kus viga näed laita — seal tule ja aita.

Kas ei peaks külladaselt võtma õpetust kaadunud Tammsaarelt, meie suurelt meistrit, kes meid suuresti aitas tõe lähemale — ja „Tänapäev“ kõigest hingest peale silmas tema põhisõnu, mis vist küll ialgi ei unune, kuni püsib eesti rahvas ja eesti rahvus.

Meie kõik püüame olla kasulikud eesti rahvale, kuigi me mõtted ja sihid tihti erinevad

omis väljendusis. Üks rahvas, üks siht... me tahame jääda eestlasiks ja ühtlasi ka eurooplasi, olgugi, et meist aina tihti ei taheta aru saada.

„Tänapäeval“ on kaastöötajaks palju tuntud eesti tegelasi, kes võtavad Eesti heakäikku surmtõsiselt, ja kuidagi ei suuda mõelda, et nemad kogu hingega ei töötaks eesti rahva kasuks, olgugi et mõnikord arvustava pilguga.

Loodan, et kõik meie väikesed lahkkelid jäävad sinna paika, et vähenevad arusaamatused eesti rahva keskel!

„Tänapäevaga“ arvestab suur osa eestlasi — seda meie ei saa salata. Ja kuigi „Tänapäev“ on käinud üle künklike radade, siis ta ikkagi ei taha jääda kõrvalt irisema nende radade vahele, vaid tõstab oma hääle sel puhul, kui ta tunneb seda olevat vajaliku. Jah, on olnud talviseid teid, kuid nüüd, suve tulekul loodame, et avanevad meilegi ilusad rajad ja lahtised veed!

Meie esimene viisaastak on möödas, algame teist. Väga võimalik, et see uus viisaastak tuleb meile veel künklikem kui oli endine, aga lootust ialgi ei tohi kaotada — et kõik läheb paremuse poole. Loodab nendegi ridade kirjutaja, et ta tulevase viisaastakul jõudumööda rühmab kaasa „Tänapäeva“ tööle; kui mitte muidu, siis vähemalt kas või mõnegi keskpärase följetoniga. Ning ikka see heas tahtes, et see ärataks arutlema tänapäeva sündmusi.

Andku jumal tervist!

O. Luts

Inglise ja Prantsuse laevastik Soome lahes

Krimmi sõda Tallinna all a. 1854—1855

MIS PÕHJUSEL nn. Krimmi sõda algas, pole siin koht selgitada. Ühel päeval oli see lahti Türgi poolkuu ja kõikvõimsa tsaar Nikolai I püha Venemaa vahel. Türklastele tõttasid appi kaks Euroopa suurriiki — Inglismaa ja Prantsusmaa, nende ekspeditsiooni-väed maabusid Krimmis ning algas pikk ja võitlusrikas Sevastopoli kindluse piiramine.

Meid huvitavad toleaeegsed sündmused Balti meres, kuidas 1854. a. kevadel ühendatud Inglise ja Prantsuse laevastik ilmus Tallinna reidile ning püsis siin peagu sõja lõpuni, 1955. a. novembrini. Allpool avaldame katkeid toleaeegse Eestimaa tsiviilkuberner I. v. Gruenewaldti päevikust, kus kajastuvad selleaegsete Tallinna kaitsjate meeleolud, korraldused, paanika, elanikkude evakueerimine, agulite lammutamine — aga ühtlasi ka talupoegade sümpaatiad.

*

Krimmi sõja tagajärjed olid suured. Algas reformide ajajärk Venes, 1861. a. talupoegade vabastus jne. Aga kõik see ei rahustanud meeli. Tõusid rahutused sõjapäev, üliõpilaskond käärus, korraldas manifestatsioone ja avaldas poolehoidu ikka mässavale Poolale. Suur Vene riik vappus siserahutustest.

Eesti talupoegi haaras väljarändamise palang Saaraarasse, Saraatovi ja Krimmi, talurahvast vallutas uus usulahk (prohvet Maltsvet ja maltsvetlased), „kes ei tunnistata risti kui ristiusu sümbolit, levitab vääropetusi, aga levib massiliselt“, nagu kirjutab päeviku autor oma mälestustes.

Prohvet Maltsvet ise jutustab ülekuulamisel: Vaenlase (Inglise) laevastiku tulek andnud temale tõuke hakata oma suguvendade seas jutlustama (vt. Kruusberg, materjale Maltsveti liikumise kohta, lk. 86).

Päevik, peetud sõja ajal

Tallinn, 14. märtsil, 1854

Kui Jumal lubab mind seda rasket aega üle elada, milles praegu olemes, siis on ükskord rahulikkudel päevadel meeldiv tagasi mõelda paljudele nendele sündmustele, mis ainult sellest mitmeti elavast ajast jääb meelde. See pärast tahan püüda üleelatud päevpäevalt kirja panna.

Juba selle a. alguses oli umbes 20.000 meest määratud Eestimaale ja kindraladjutant v. Berg nende väeosade ülemjuhatajaks. Parajasti Peterburis olev kindralkuberner vürst Suvorov kutsus mind lühikeseks ajaks sinna ja lahkusin Tallinnast 19. veebruaril, kui siin kõik oli veel suures rahus. Peterburis külastas mind kohe kindral Berg ja laskis endale seletust anda olukorra üle, eriti reidi ja jääolude kohta, ning sõitis samal päeval, 21. veebruaril, Tallinna. Mina ise olin 26. Tallinnas tagasi ja ei leidnud enam eest seda rahulikku Tallinnat: kindral Berg oli alarmeerinud linna inglaste ja prantslaste kurjade kavatsuste pärast, rääkinud võimalusest, et inglased ja prantslased Tallinnas maabuvad ning linna okupeerivad, oli naised ja lapsed linnast välja ajanud, ametasutused segi paisanud, koolid sulgenud, — lühidalt põhjustanud suurejoonelise linnast väljarändamise. Kõik teed olid sõidukeid täis, kõik maamõisad, eriti kubermangu lõunaosas olid vastu võtnud 5—6 linna perekonda, kõige enam on aga Paide kujunenud pelgupaigaks paljudele asutustele ja põgenikkudele.

27. veebruaril tulid esimesed väeosad Eestimaale ja jõudsid 11. märtsil Tallinna.

2.—11. märtsini oli kindral Berg Peterburis ja tõi teate, et Tallinnas on välja kuulutatud piiramiseseisukord, sõjaseisukorras olime juba 21. veebruarist alates.

8. märts oli väga elav päev. Paldiski kohtuvogt Kalk teatas kolme eri kiirsõnumiga, et üks vaenlase laev on nähtavale ilmunud, moodne aurulaev („krivilaev“) fregati-taklasega (laht on täis paksu ajujääd), laev oli enne lõunat kella 11 ajal Pakri kohal ilmunud, Paldiskile kuni 5 verstani lähenenud, sealt väga kiiresti Suuropi poole sõitnud ja ilma kusagil maandumiskatset tegemata kell 1/28 õhtuhämaruses Pakri poole NWN suunas kadunud.

9. märtsil tuli käsk kõik Kalamaja eeslinna majad maha kiskuda, mis asuvad 150 jala kaugusel kasarmute müüridest, kokku 50 elamut.

Kindral Berg väljendas hiljem aga kõige kõrgemat tahtet, et terve Kalamaja eeslinn nimetatud kasarmute ja vaatetorni vahel tuleb teha maaga tasa.

Suur pahandus ja kurbus!... Meie tahtsime ilusat eeslinna ja vaeste inimeste maju heameelega päästa, aga ei teadnud kuidas! Asi oli seda meeletum, et meie ei suutnud mõista selle ettevõtte strateegilist hädavajalikkust. Rüütelkonna peamees Harku Ungern esitas projekti, mille järele tema 4000 mehe ja 1000 veokiga maha kisub ja ära veab terve eeslinna 12 tunniga...

15. märts. Nüüd on kindral Bergilt käsk tulnud alata Kalamaja eeslinna mahakiskumise; lõhkuda tulevad 18. aiad, 19. mittetähtsad ja 20. tähtsamad kõrvalhooned ning 22. elumajad, kuna 21., pühapäeval, püha peetakse. Rüütelkonna peamees Ungern annab 500 talupoega, linnapea Girard 100 töölist, kindral Vogdt on tööde juht, korra hoidmiseks on välja käsutatud 600 sõdurit (ilma tarviduseta).

17. märts. Vaenulik laev Viimsi juures nähtaval, varsti peale selle veel üks. lõuna ajal Suuropi juures kolmas. Viimast oletatakse luuresalga maalesaatmist üle jää. seepärast saadetakse staabikapten Ignatjev mõningate sõdurite ja nelja kasakaga Kakumäele. Ka Telliskopli aseatakse 40 meest, kuigi reid ja laht veel täiesti iäas on.

18. märts. Kalamaja aiad kisti 500 talupoja noolt kolme tunniga maha. Kirjad Peterburist teatavad, et keisrinna on asjast huvitatud ja on lootusi mahalõhkumise seismapanekuks.

19. märts. Paljassaare lootsid on minu juures ja manitsen neid ustavusele. Nende arvates oli ainult 8. märtsil nähtud laev Inglise sõjalaev. Kõik Kalamaja kõrvalhooned kisti tänase päeva jooksul maha.

23.—26. märts. Keisrinna oli Kalamaja eeslinna pärast keisri poole pöördunud; siis on keiser keeldunud ja väljendanud: selle üle ei otsusta keegi muu kui ainuüksi ülemjuhataja; muide olevat ta ise seda käskinud.

Kalamaja eeslinna ei ole enam. — Ainult puud meenutavad veel endist linnaosa.

29. märts. Kalk kirjutab: ... üks Ameerika kaubalaev on inglise aurufregati „Imperious“ noolt hästirelvastatud paadi abil kinni peetud ja paberid läbi vaadatud. Öösel on inglased läände kadunud.

30. märts. Jälle kära linnas! Kell 1/21 telegrafeeriti Pakrist, et läänes on nähtud hulgana purjekaid. Kindral Berg tuli minu juurde seda teatama ja iuhatusi andma, kuna inglaste laevadel olevat seadeldised, millele abil nad paksemastki jääst läbi pääsevad.

31. märts. Kindral Berg teatas mulle, et keiser on käskinud inglise kaubalaeva „William Broderick'i“ (mis sadamas seisab) meeskonna interneerida ja Pihkvasse saata.

1. aprill... Eelmine korraldus oli mulle valus; see võib Inglismaal näida väga inetu, puhutakse kõikides

ajalehtedes suureks ja ei näita keisrit oma vaenlaste suhtes nii suuremeelsena kui ta on lõeliselts...

2. aprill. Kindral Bergi juures oli välisriikide konsulite nõupidamine, kuidas erapooletute kaubalaevu inglise laevastiku eest kaitsta. Konsulid teatasid, et Tallinna olukord on kõikidele erapooletutele teada ja et need laevad, kes julgevad midagi ette võtta, ise selle eest vastutavad.

6. aprill. Peterburist tuleb teade, et „William Broderick'i meeskond Pihkvast üle Kaunase ja Varssavi Inglismaale on saadetud. Nende mahajäänud laev saadetakse kohe tagant järele välismaalastest meeskonnaga.

Kell 10.18 õhtul tuli kindral Berg käsuga, et hulk maju sadama tee ääres tuleb maha lõhkuda ja nii ruttu hinnata kui võimalik. Kesköö läheneb minu korraldus linnapeale. Et minu asjad viimasel silmapilgul põgenemiseks valmis oleksid, on sõiduk nelja hobusega alaliselt tallis sõiduvõimeline.

9. aprill. Nõupidamine kindral Bergi juures uue postikorralduse pärast üle Paide, Põltsamaa ja Torma selleks juhaks, kui vaenlane peaks ära võtma mõne praeguse postijaama (Rakvere-Narva liinil). Kõik vaevaleda ära hoida sellest asjatuid kulusid tekitavast mõttest jäi tagajärjeta, ta oli selle juba keisrile esitanud ja kava oli kinnitatud.

Tulin mõttele juba nüüd valitsusasutused viia alla Pärnu maanteele, et häire korral olla ette valmistatud.

11. aprill. Lihavõtted. Olin kutsutud keskööks vene katedraali jumalateenistusele. Kirikus oli näha ainult sõjaväelasi. Jumalateenistus kestis kella 12—1/23. Siis läksime kindral Bergi juurde, kus kõigepealt õnnistati kaetud laud ja siis sööma asuti. Veidi enne kella kolme vale häire Paldiskist. Kell 1/24 koju.

14. aprill. Võimalikkudest pahandustest hoidumiseks olid kõik kõrtsid lähemas ümbruskonnas lihavõtte-laupäevast tänaseni suletud.

Patkul kirjutab talupoegade mõtlemapanevast meele-

olust, nimelt Lehtses ja Põllkülas, mässulistest kõnelustest ja ähvardustest valitsejate vastu, mis laseb oletada asja edasilevimist. Kohalik haagikohtunik sai korralduse valjuks juurdluseks. Ka kõik vanglad pidin tühjak tegema... karistusallused, kellel ainult mõni kuu istuda oli, said vabaduse. Ülejäänud pidi viidama Tartu ja Võru vanglatesse. Kuna aga kindralkuberner Suvorov seda keelas, lasksin Rakveresse ja Paidesse sisse seada uusi vanglaid. Lõpuks jätsin veel 15 arestialust aiatöödeks, toomplatsi puhastajaks ja tulekustutajaks siia...

15. aprill. Rakveres tuleb haigla sisse seada mitmete sadandete vooditega. Jumal teab, milleks! Tahetakse kohtuhoonet ja raekoda selleks üle võtta. Mina julgesin esineda protestiga. Kell 12 tuli Gyldenstubbte Pihkvast inglise laevamehi viimast. Ta oli inglasi hästi saatnud, nad pole olnudki kurvad, olid koguni Põltsamaal ja Võrus daamidega tantsinud...

17. aprill. Meie staap elas kindlas veendes, et vaenlane eelmisel ööl kohale jõuab. Olin kella 10. vaatletornis, kõik ratsahobused seisis saduldatult, magati ainult üliirietes. Siiski jäi kõik rahulikuks.

18. aprill. Täna hommikul levis kuulds, et Odessat on pommitatud ja linn põleb juba üheksa tundi. See teade oli masendav, ning juhtis meie tähelepanu sellele, milline saatus ootab Tallinnat.

Siis anti õnnetuseks õhtul kell 9 vale alarm, mille igajärjel suur segadus ja liikumine tekkis. Signaalide peale marssisid kõik väeosad välja, ilmusid kindralid, tuletõrjehinõud toodi kohtadele, samuti kõik kraamivankrid ja transportvahendid haavatute jaoks. Inimmassid lainetasid siia ja sinna, tungisid kõrgkaldale, et välja vaadata. Kuid näha polnud midagi, õhk oli paks ja pimedus laskus. Kell 11 selgus, et alarm oli vale... aga õõrahu oli rikutud, meeleheitest ei olnud palju puudu ja üks vaene allohviter reservväest oli kukkunud sillalt merde ning uppnud. Kurb eelmäng sellele, mis oli oodata! (Järgneb)

Tuleviku poliitikast

KUNA MAAILMAS VALITSEB SÕDA, siis inimese mõte suundub automaatselt lahenduse poole, mis peab võimaldama kaotada selle häda, — kuid kahjuks ehk ei seisa see meie võimete küündivuses.

Pole olemas keerulisemat probleemi kui ühiskondliku tasakaalu oma, sest tõepoolest ainult ühiskondlikku tasakaalu tuleb pidada vastutavaks käesoleva katastroofi eest. Ühiskondlik kriis viieteistkümnelt aasta eest valmistab Saksaamaal aluse liikumisele, mille vilja nüüd näeme. Uhtlasi võimaldas see ühiskondlik kriis tal ka iga kord tegutseda. Ka on alati seesmine käärimine hädaohu sünnitajaks, mis just nagu mikroob vallandab epideemia.

Ma ei usu, et oleks kunagi võimalik maailmas rajada kestvat rahu, kui ühiskondlikku mentaliteeti ei muudeta põhjalikult. Mul pole milleski süstemaatilist vaenu ühe või teise rahvatõu vastu. Ma põlgan eelarvamusi, mis on alati valed, ja ma pean üldistusi kõige kindlamaiks tobeduse tunnuseiks.

Õeldu järele ei saa eitada, et maailm, kus meie elame, on kaugel võimalikust paremast maailmast, et on pealegi võimalik, et inimlik organisatsioon on kaugel vigadetust. Et see sõda võtaks ajaloos filosoofilise eepose ilme, saaks

inimsuse revolutsiooniks barbaarsuse vastu, nagu ta seda väärrib, selleks peab nüüdsest peale ette valmistama ühiskondlikku õhkkonda, milles meie peame elama homme.

Esimeseks ülesandeks on kahtlemata kindlustada rohkem haridust ja enam õnne inimestele, täita kuristik ühelt poolt haritute ja rikaste ja teiselt poolt mitteharitute ja vaeste vahel.

Selleks tuleks teostada mitte nagu seda tehti viimase kahekümne aasta kestl — poliitiliste programmidega, vaid pigemini alates alt, kooliga ja ülikooliga.

Meie nägime, et uued totaalsed doktriinid pole teostatavad, et neile rajatakse riigid, mis on vaesed ja karmid, mis teeb elu ebameeldivaks. Kapitalistlik doktriin on palju vähem vaevaline: ta võimaldab igale inimesele kordamineku šansi; ta pakub otsest võitlust igapähele. Puhtsüdamlik inimene peab nõustuma, et see süsteem ei eesõigusta kedagi ebamoraalsel viisil; ta võimaldab kõige madalamal algajal omada kõrgemaid pretensioone.

Seda on tõendanud meile tänapäeva suurte „self made men'ide“ ekstraordinaarsed elulood, kes kõik lähtusid väga vähesest, kui mitte ei millestki.

Intelligentsita ja füüsiliselt ebasoodus ini-

mene on vaene kirikurott, vaene ori totaalsel maal; kapitalistlikul maal ta elab, kuid viletsalt. Tema loomulik ebasoodsus kaob vaevalt, kuna intelligentne ning tugev olend võib taotella kõrget elu. Vahemaa, mis neid eraldab, kujuneb küll tohtuaks tõepoolest: ühest saab multmiljonär ja teine teenib vaid oma igapäevast musta leiba. Mõlemad siiski elavad vähemalt inimlikul viisil, kuna vastupidise režiimi all vaid üks valitseb teise olendi üle.

Nõnda pakub tänapäeva inimkond vaid valiku kahe ühiskondliku süsteemi vahel, mida on küllalt taotletud defineerida, kuid mida võib skematiseerida järgmiselt: ühel pool kõik võivad läbi rabelda; teisel — üks käsutab, teised alistuvad ja saavad hoope.

Tulevikupoliitika näeks meelsasti nende kahe pooluse mõlemate kadumist ühiskondlikus korralduses, kuid mitte järsku, ühel hoobil, vaid aegamööda kokku sulades.

Käesolev sõda saab olema tervendav selles mõttes, et ta selgitab inimestele humaanse hariduse kasulikkust, intelligentsi rakendamist tema elus.

Kõigil olendeil, kes need ka ei oleks, kelle vaim on küllalt piiratud, et mitte taibata kui võrra tähtsusetud nende huvid on tohtu ühiskondliku probleemi suhtes, tuleb kahtlemata seda kahetseda. On vaid üks inimlik üleolek, mida tuleb kaaluda vaekausil, see on intelligentsi üleolek.

Isiklikult ma nimetaksin seda ühiskondlikku vormelit, mis on rajatud intelligentsile, ülemaailmseks radikalismiks.

Igatahes tulevikupooldaja küsib, millal ja kuidas inimene ehitab selle „parema maailma“, kus kõige armetumad ei ole enam kadunud lapsed ja juba ette võidetud selles otsatus jooksus, mis on elu...

H. G. Wells

Pöördepäev Ida-Euroopas

MAAILMASÕJA ALUL suur Saksa pealetung läänrindl oli Marne lahingus kokku varisenud ja Saksa vägede ülemjuhataja Moltke oli ütelnud keiser Willemile: „Marne lahinguga on Saksamaa sõja kaotanud!“ Et Saksa rahva meeoleolu tõsta, et Rumeeniale mõju avaldada, et liitlast Türgimaad virgutada energilisemale tegevusele ja Itaaliat sundida säilitama erapooletust, otsustati 1915. a. alustada suurt pealetungi idarindel Venemaa vastu. Selleks oli, nagu nüüd teada, kaks plaani. Üks Hindenburgi oma, mis taotles valmistada Vene vägedele uut „Cannä“ suurte ratsaväe ja jalaväe massidega, alustades pealetungi Ida Preisimaalt, tungida Vene vägede tiivist mööda (venelased asusid Varssavi ja Karpaatide vahelises n. n. poola kotis), neid sisse piirata ja purustada.

Saksa vägede ülemjuhataja Falkenhayn, kes pooldas otsustavat pealetungi läänrindel, nõustus küll ratsaväe koondamisega, aga vastavat hulka jalaväge keeldus selleks läänest ära tõmbama. Siin avaldus igivana Saksa sõjaväe poliitika ja strateegia lahkeli. Üks vool pooldas otsutava hobi andmist läänes ja Venega separaat rahu, teine vool pooldas Venemaa purustamist! Läänes kaitse!

Lõpuks 2. mail 1915. a. algas sakslaste pealetung Karpaatide Austria ja Saksa rinate piirjoonel Gorlitse —Tarnuvi linnade vahelisel rindel, mida kaitses Vene kolmas armee kindral Radko-Dimitrievi juhatusel. Tähelepanuäratav lahing, mida tõeliselt, võib-olla, tuleb lugeda nägematuks pöördepunktiks uuemale maailma ajalool — hindab üks N. Vene sõjaajaloolane seda läbimurret. Lahing on ajalukku läinud kahur ja jalaväe massilise koostöö suurema katsena. Saksa kindral Mackensen koondas kitsale rindele (34 km.) 160 pataljoni jalaväge, 140 patareid 572 kahuriga, nendest

160 rasket kahurit. Vene kolmas armee koosnes 50—60 pataljonist jalaväest ja 22 patareist 130 kahuriga, nendest 4 rasket! Kindral Mackensen kasutas siin lahingus psühholoogilist momenti, massilise kahurväe tulega vastane segadusse viia ja arendada pealetungil kiirust ning jätkata jälitamist lakkamatult — „in daurenden Fluss halten“.

Läbimurre õnnestus kergesti, sest Vene vägi, tänu suurtele pealetungidele 1914. a. Ida-Preisimaal Lodzi ja Varssavi all, hävitas suurema osa oma kahurväe mürskude tagavaradest, kuna juurdekasv tööstuse väheses arenemise tõttu oli väike. Nii võisid Gorlitse lahingu algul Vene kahurid tarvitada ainult 4 mürsku päevas. Ka püssikuulidest oli puudus.

Selles olukorras olevat Vene vägede kindralstaabi ülem kindral Januškevitš öelnud: „Jääb üle ainult keiser Willemilt küsida, kuhu positsioonile Vene väel tuleb taganeda!“

Saksa pealetungil oli suur edu. Kolme kuu jooksul taganes Vene vägi Galiitsiast ja Poolast. Rinne ulatus Düüna jõest läbi Pinski soode kuni Rumeenia piirini!

Hindenburgi katse sügisel, septembrikuul 1915. a. Vene väge n. n. Sventsani läbimurde abil ratsaväe rünnakuga sisse piirata ja purustada, ebaõnnestus siiski.

Vene sisepoliitilisele elule oli Saksa pealetungil see tähtsus, et 1915. a. algas õieti Vene ühiskonna militariseerimine ja industrialiseerimine, mis seni jätkub! Samuti tõstis üles ka Poola iseseisvuse ja teiste n. n. piirirahvaste saatuse küsimused.

Gorlitse lahingust on möödunud 25 aastat. On täide läinud ühe Eesti lenduri ennustus 25 a. tagasi: Saksa pealetung itta viib meilt Balti parunid! Kuidas sündmused edasi arenesid, sellest hiljem.

H. V.

Merejõudude tähendus nüüdses sõjas

S EITSE ESIMEST KUUD SÕJAS, millele on alles vara anda nimetust, kuna on võimatu ette näha, missuguse ulatuse ta saab, ei ole andnud mingeid tulemusi, milledest võiks teha argugi oletusi ta lõppilme kohta. Võitlused on seni toimunud peagu ainult merel ja sealgi enamasti mitteotsustavate vahenditega. Kuigi sõjalaevade kaotused ei ole kindlasti teada, eriti allveelaevade suhtes, ei avaldanud need kaotused kuni sakslaste sissetungimiseni Taani ja Norrasse kummagi poole merejõududele mingit tunduvat mõju. Niisamuti ei ole kaubalaevade senisel uputamisel sõja edasise kujunemise kohta mingit tähendust.

Ometi on tõenäolik, et võitlused merel saavad käesolevas sõjas endale tähtsa osa, peamiselt nimelt seeläbi, mis äratas viimaks ka Skandinaavia ta äärmiselt hädaohtlikust unest ja unelmast, — et Skandinaavia on väljaspool igasuguseid hädaohte, mis seisavad ühenduses juba aastaid ettevalmistatava sõjaga.

Oli huvitav tähele panna kõneldes varem mõne skandinaavlasega, et väikerahvad ei ole sugugi nii nõrgad oma väiksuse pärast, vaid ainult seepärast, et nad on erakordselt ettenägematud ja ei mõista lihtsat tõde: nende jõud suhteliselt suur jõud seisab ühinemises. Siis vastas ta sulle ainult kaastundliku naeratusena. Arvas muidugi: küll võib inimene mõtlematut juttu ajada! Kes puutuks küll meid?

Kuid seersant Maginot' rikkus selle ilusa unelma. Prantslastele ei olnud sugugi teadmatu, et isegi lihtne saksa mees — kõnelemata juhtidest — ei võinud unustada seda rasket lüüasaamist, mida sakslased kannatasid Maailmasõjas. „Kättemaks“ — seda sõna kuulsid tihti sakslastelt, kui nendega said usalduslikumalt jutule.

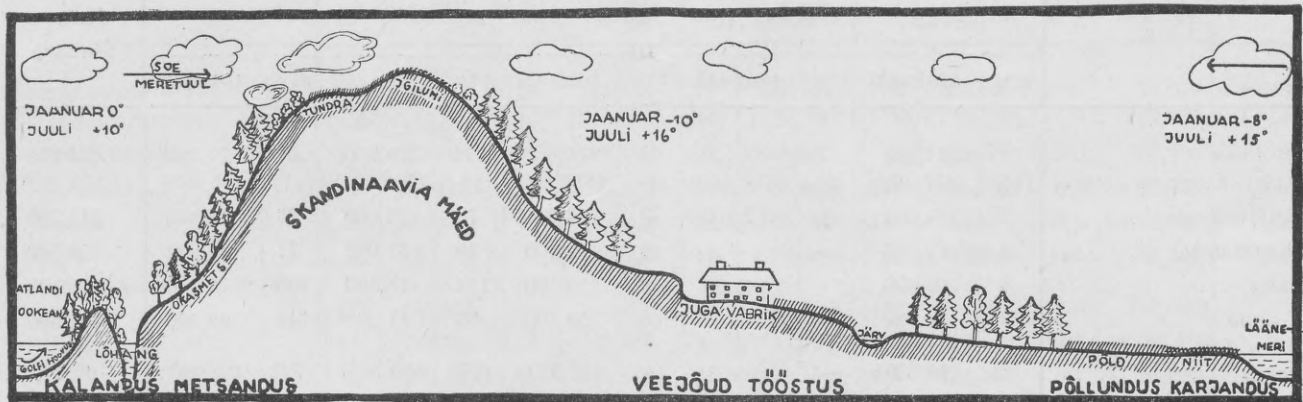
Niisamuti ei olnud inglastele teadmata, et sakslased peavad neid allakäivaks rahvaks, kelle suurusele on lõpp tulemas, ja et nemad ise on määratud inglaste pärandust üle võtma.

Siis ehitati seersant Maginot' hirmu pärast nii tugev kindlustuste-liin, et ta ulatus isegi Skandinaaviat äratama selle hukutavast unelmast. Kuid esiotsa mitte veel täielikult. Ja Maginot' liin töötab anda ka võitlustele merel palju suurema kaalu kui oleks lugu olnud ilma temata.

On täiesti üleliigne arutada praegu, kes on süüdi või rohkem süüdi Skandinaavia erapooletuse rikkumises — hoolimata kõigist dokumentidest, mis on avaldatud või töötatakse avaldada tõenduseks, missugused kurjad kavatsused on vastasel juba ammu olnud väikerahvaste erapooletuse rikkumiseks. Inimene areneb ju alata. Ammu on möödas need lihtsad ja lapsemeelsed ajad, millal kuningas, kes tahtis sõda naabrimaale kanda, ütles lihtsalt ja lausa: „Tulen teile kallale!“ Inimene on oma läbikäimise kujusid tunduvalt arendanud ja täiendanud. Ta on loonud niisugused suureväärtusega asjad, nagu mittekallaletungi-leping, väikerahvaste erapooletuse ja julgeoleku kaitsmine ja muud niisugust. Nende kultuuri-saavutuste tagajärjel astub ta vahel samme, mida ta saab alati kaitsta, isegi dokumentidega. Kuna aga dokumente esitatakse mõlemalt poolt, siis ei jää harilikul inimesel muud üle kui neid üldse mitte lugeda, vaid võtta arvesse ainult seda, mis on saanud tõsiasjaks.

Uks niisuguseid tõsiasju on Taani ja Norra vallutamine Saksamaa poolt. Norra kohta ei ole asi küll veel lõplik, sest nähtavasti arvab norralane, et tal on olemas siiski veel midagi muud peale oma ihu ja selle tarviduste.

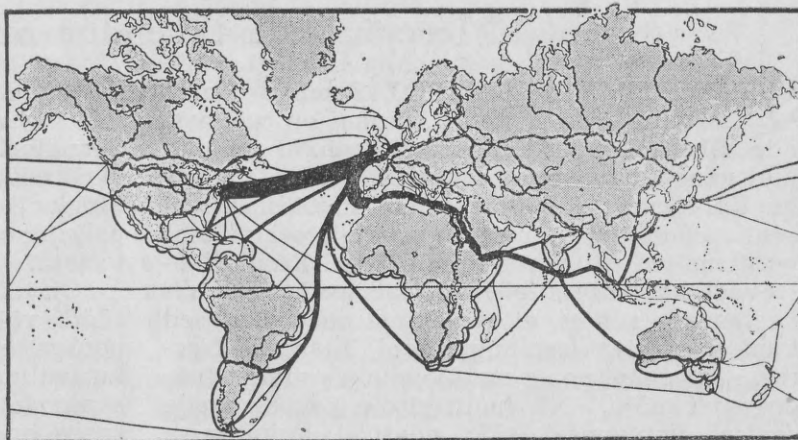
Taani sõjavägi oli niihästi väljaõppelt kui ka relvastuselt alles paar aastat tagasi tugevam Rootsi sõjaväest, hoopis kõnelemata Norra omast. Norra oli oma riigikaitse jätnud peaaegu täiesti hooletusse ja niinimetatud riigikaitse nihilism oli arenenud siin kaugemale kui kuski mujal.

Skandinaavia läbilõikes

Taani talupoegade „Venstre“ valitsus oli enne Maailmasõda riigikaitse eest nii tõhusalt hoolt kandnud, et see väike rahvas võis oma puutumatus huvides tarvilisel korral kaunis tugeva jõu välja panna. Ja ta jäigi puutumata, kuigi sõdi-
jate huvides oleks olnud teda heitlusse kaasa kiskuda. Taanil ei oleks oma suure jõukuse juures raske poolemiljonilist sõjaväge välja panna. Pealegi on Jyllandi rinne lühike, umbes 60 kilomeetrit, kuna saari saab edukalt kaitsta tugevate rannapatareide abil. Vaenlase õhujõud moodustavad muidugi üsna tõsise hädahoju asulate purustamise suhtes, aga kui rahvas hindab oma vabadust kõrgemalt kui kõike muud, siis ei saa ta purustamistest sõja korral hoolida. Pealegi, nii jõukas riik nagu Taani oleks küllalt suuteline olnud endale ka tugeva õhukaitse muretsema.

Kuigi Taani oli viimastel aastatel tegelikult peagu desarmeerimise läbi viinud, ei puudunud tal endise valitsuse pärandusena siiski üsna hea eeldus enda kaitse kiireks korraldamiseks. Miks aga see Euroopa vanim kuningriik nüüd peagu pussipauguta ja „lehvivate lippudega“ — nagu imestab saksa leht „National-Zeitung“, alistus, teab tema ise ja see ei lähe teistele midagi korda. Ja alles tulevik näitab, kes on talitanud targasti — kas need, kes alistuvad „lehvivate lippudega“ või need, kes arvavad, et inimesel on olemas midagi väärtuslikumat kui oma maise vara eest muretsemine. Kõik hinnangud ühe või teise väikerahva käitumise suhtes ühel või teisel viisil sel erakordsel raskel ajal on esialgselt vaid tühjad sõnad.

Maailma tähtsamad liiklemisteed

Maailmasõjas ei etendanud suur laevastik õieti kuigi suurt osa. Oli vaid üks tõsisem mere-
lahing Skagerraki juures, mille võitjaks end mõlemad pooled pidasid. Kuidas lugu selle võiduga oleks olnudki, nii palju on kindel, et merede valitsemine jäi endiselt inglaste kätte.

Palju tähtsam osa oli allveelaevastikul. See sõjariist tegi Inglise kaubandusele tõepoolest palju kurja ja ähvardas inglise seisukorda ajuti üsna raskelt, kuni viimaks ka tema vastu tõhusaid võitlusvahendeid leiti.

Nüüdses sõjas tahab allveelaev muidugi niisama palju või veel rohkemgi korda saata kui Maailmasõjas. Kas ta seda suudab, on esialgselt täiesti teadmata. Isegi kui sakslastel oleks tõepoolest juba 500 allveelaeva, nagu mõned ajalehed tõendavad, milles aga peab väga kahtlema, ei saa unustada, et ka allveelaeva vaenlased — sügavuspommid, lennukid jne. on nüüd palju tugevamad kui 25 aastat tagasi.

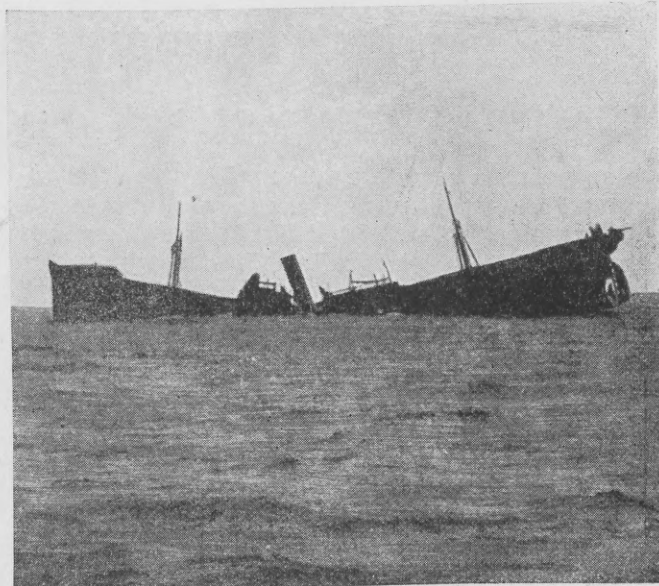
Suurriikide laevastikud 1. sept. 1939. a.

R i i k	Lahingu- laevad		Lennukite emalaevad		Ristlejad		Hävitajad		Allveelaevad		Kogu- tonnaaz
	arv	tonnaaz	arv	tonnaaz	arv	tonnaaz	arv	tonnaaz	arv	tonnaaz	
Inglismaa . . . . . (neist Euroopa vetes)	15 (15)	477,800 (477,800)	7 (6)	149,700 (127,100)	64 (49)	460,000 (332,800)	175 (154)	228,300 (202,000)	56 (41)	58,400 (36,200)	1,374,200 (1,175,900)
Prantsusmaa	7	164,000	2	32,100	19	154,500	72	122,000	76	74,100	546,700
Saksamaa	5	82,000	—	—	8	55,400	42	51,000	71	30,900	219,300
Itaalia	4	95,000	1	4,900	22	153,100	134	138,500	100	76,600	468,100
N. Vene . . . . . (neist Lääne- ja Põhja- meres)	3 (2)	69,900 (46,800)	—	—	8 (4)	55,100 (26,200)	35 (27)	41,000 (30,200)	146 (72)	92,300 (57,600)	258,300 (160,800)
USA	15	464,300	7	140,000	36	321,700	213	261,700	96	93,400	1,281,100
Jaapan	9	272,100	11	146,500	34	229,200	125	151,400	61	82,100	881,300

Huvitav küsimus on, kas suudavad sakslased tõepoolest Norrat ilma suure laevastikuta enda käes pidada? Loomulikult kasutavad nad liitlaste laevade eemaletõrjumiseks miinitõkkeid, lennukeid, allveelaevu, kuid oleks liiga julge uskuda, et nendest abinõudest pika aja peale jätkub. Kui võrrelda liitlaste ja sakslaste sõjalaevastikke, siis võib näha, et Inglise ja Prantsuse laevastikud on Saksa omast väga suures ülekaalus, nii suures, et nad võivad ka Vahe-mere valitsemise enda käes pidada ja siiski veel hiigellaevastiku Saksamaa vastu tegevuses hoida. Peale selle võivad nad rohkesti kaotusi vastu võtta ja siiski veel Saksa laevastikust, mis muide on kannatanud suhteliselt juba õige suuri kaotusi, tugevasti ülekaalu jääda.

On loomulik, et Inglismaa talitab väga ettevaatlikult ja püüab oma laevastikku hoida, mitte ainult, et nüüdses sõjas alati võimas olla, vaid et ka pärast sõda oma meredevalitsemist mitte kaotada. Aga vaevalt on arvata, et see hoidmine läheb nii kaugele, et ei juleta midagi tõsisemat ette võtta, kui sõjaline olukord seda nõuab. Seepärast ei ole hoopis võimata, et Inglise laevastik katset teeb, kui olukord sunnib ja tingimused selleks vajaliselt soodsad on, ka Balti merre sisse murda, kuigi Taani erapoole-tuse kaitsja, Saksamaa, nüüd Taani väinasid tugevasti kindlustab. Kui niisugune katse üldse ette võetakse, siis muidugi pärast põhjalikku ja mitmekülgset ettevalmistust.

Mis puutub võitlusse Norra erapoole-tuse kaitsmise pärast, siis siin jääb merejõududele kogu aja palju kaasa kõnelda. Võimatu on ju pidada laialdast ja mitmekülgset ühendust selle suure sõjaväega, mis sakslastel on Norras, ainult õhuteel. Niisugusel juhtumil tuleks varsti puu-

Pärast torpedo tabamist

dus toidumoonast, sõjamoona ja sõjariistadest. Peale selle ei ole kahtlust, et niipea kui inglased ja prantslased on Põhja-Norras oma kanda kinnitanud, hakkavad nad ka sakslaste õhujõude Norras suurema hoolega silmas pidama.

Igatahes on väga huvitav saada näha, kuidas suudab Saksamaa oma dessantväge Norras pikemat aega võitlusvõimsana pidada, ilma, et ta valitseks merd. Või käib selle sõjaväe käsi viimaks niisamuti nagu Napoleoni sõjaväel Egiptuses pärast Abukiri lahingut, milles Nelson Prantsuse laevastiku hävitas?

A. Hanko

Suurriikide valmis ja ehitusel olevad sõjalaevad 1. sept. 1939. a.

R i i k	Lahingu-laevad		Lennukite emalaevad		Ristlejad		Hävitatjad		Allveelaevad		Kogu-tonnaaz
	arv	tonnaaz	arv	tonnaaz	arv	tonnaaz	arv	tonnaaz	arv	tonnaaz	
Inglismaa	22	732,800	14	265,600	79	554,400	199	268,800	68	71,500	1,893,100
(neist Eurcopa vetes)	(22)	(732,800)	(13)	(243,000)	(64)	(427,200)	(178)	(242,500)	(53)	(49,300)	(1,694,800)
Prantsusmaa	11	304,000	4	68,100	22	178,900	88	152,200	86	83,300	786,500
Saksamaa	7	152,000	2	38,500	11	85,400	60	71,800	ca 100	ca 40,000	388,000
Itaalia	8	235,200	1	4,900	34	195,100	134	138,500	118	ca 94,600	668,300
N. Vene	3	69,900	1	9,000	10	72,000	44	64,400	146	92,300	307,600
(neist Lääne- ja Põhja-meres . . . . .)	(2)	(46,800)	—	—	(6)	(44,200)	(36)	(52,900)	(72)	(57,600)	(201,500)
USA	21	678,300	9	163,400	41	363,700	253	324,000	106	ca 103,300	1,632,700
Jaapan	9	272,100	12	156,600	36	246,200	127	154,400	69	90,200	919,500

Käesoleva tabeli andmed on võetud Rootsi Kuningliku Sõjateaduste Akadeemia ajakirjast nr. 2, 1940, lk. 14, 15.

Trumm, tääk ja pisarad

KAS INIMENE ARMASTAB SÕDA?

Eelkõige, enne kui vastata sellele küsimusele, meenutagem ühte tõika. Nentigem, et kihutustööd rahu heaks pole kunagi, kogu teadaoleva ajaloo kestel tehtud niivõrd kuuldavalt ja nii laialdaselt nagu Maailmasõjast saadik, enam kui 20 aasta jooksul, otse veel kuni tänaseni. Ja ometi, — kõikidele kõnedele, hoiatustele ja manitsustele, — kõikidele suuresõnalistele üleskutsetele vaatamata inimkond on osutunud võimetuks takistama või vähendamagi seda tohutut aineliste ettevalmistuste ja valmisoleku hoogu, — ja mis veelgi tähtsam, — ka rahvaste mentaliteedis, inimeste suhtumises sõjale ja nende hoiakus püsivat valmisolekut ja vaimust, mille kõige tulemuseks nüüd on alanud uus. — Sellele ei saa olla muud seletust, kui et sõda avaldab inimesele suurt ja sügavat psühholoogilist külgetõmbejõudu. Sõda evib hüvesid ja pakub kompensatsioone, — sõda annab elule seda „värvi“, mille kõrval nähtavasti kahvatavad tavalise rahuelu paremused. — Tõesti juba enne, kui asuksimegi lähemalt tõestama oma vastust püstitatud küsimusele, võime selle vastuse siinsamas anda otse aksiomilise väitena: — jah, inimesele meeldib sõda, inimene tahab sõda.

See aga veel ei tähenda, et selline inimese vaimu vastuokslik omadus tingimata ka oleks sõdade otseseks põhjustajaks. Kui jälgida üksnes lähemagi mineviku sõdade põhjusi terasemalt, siis näeme, et väliselt mõõduandvaks neis olid ka nii mõnedki muud tähtsad põhjused. Ühe niisugusena näit. ei tohi unustada alalist võitlust kaubaturgude pärast, ja samuti ei tarvitse alahinnata ka osa, mida etendavad sõjameeleolude loomisel sellised subtiilsamad mõjutajad, nagu saladiplomaatia, ametnikud ja agendid riikide välisteenistuses, mitmenimeliste elukutseliste sõdurite seisused, juurdunud traditsioonid ja harjumused, ja nimelt ka see hüsteeria, upsakuse ja ahnuse ristsugutus, mida tavaliselt nimetame marurahvusluseks. Võime lisada veel ka niisuguseid, sõjas lokkavaid inimloomuse „õilmeid“ anejalgades, nagu on omakasupüüd, auahnus ja eelarvamused. Nii sageli me patustame ka selles, et ütleme küll ühte, kuid teeme teist. Kõik need nähted ja asjaolud aga kahjuks vaid veelgi kinnitavad sama aksiomi: — inimene armastab sõda.

Sõda tähendab palju rohkem kui ainult verevalamist, kannatusi ja koledusi. Sõda tähendab rahuldust ja vallandumist niisugustele, inimese iseloomu pimedamates sügavustes juurdunud soovidele, ihadele ja impulssidele, millistele ühegi moraalijutlusega ega mõistliku manitsu-

sega ei pääse ligi. Kõik, mis inimese loomuses on algelisemat, primitiivset, pooldab ja tervitab militarismi mingis alateadlikus aimus, soovis ja usus, et sõjaoludes avanevad ebatavalised võimalused selliseks endamaksmapanemiseks.

Inimene on potentsiaalne mõrvar. Kui ta seda ei oleks, ei tapaks ta eales. See on selge. Need, kellele niisugune tõendus — kas silmakirja või arusaamatuse tõttu ei meeldi, tutvugu nende mõrvade, igasuguste tapmistega tohutu arvuga, milliseid näit. üheainsa aasta jooksul sooritatakse meie n. n. tsiviliseeritud maades ka kõige sügavamal rahuajal.

Selline inimloomuse iseloomustus kahtlemata kõlab grotesksena, veidrana, isegi liialdusena. „Asitõendusena“ võtkem seepärast lähema vaatluse alla mõningaid läbilõiketüüpe, harilikke surelikke, n. n. normaalinimesi, häid ja auväärseid, koduarmastajaid kodanikke. Kui kõnetada ja küsitella mõnd niisugust, kes ühtlasi oli võtnud osa ka Maailmasõjast, siis enamikult neilt saame kohe vastuse, et nende läbielamustes sõda oli tore, oli nauditav. Ainult mõned eriliselt suure tundlikkuse ja eritlusvõimega või ka kibestunud hinged ja väljapaistvad kirjamehed nagu Eric Remarque, Hemingway või ka Leo Tolstoi suutsid sõda tajuda vaid koledusena. Aga isegi Tolstoi, kes alles oma eluõhtul muutus sõja lepitamatuks vastaseks, näit. oma paremas meheas kirjutatud suurteoses „Sõda ja Rahu“ alles omistas sõjale ka positiivseid omadusi, ei suhtunud sõjasse absoluutselt eitavalt. Ja kui Remarque omas üle maailma levinud romaanis „Läänerindel muutuseta“ veenvalt oskas kirjeldada niisuguse sõduri läbielamusi, kes sõda nägi ainult jõledana, siis igatliiki patsifistid ja rahupooldajad eksivad küll rängasti, kui nad arvaksid, et niisugused sõdurid olid tüüpilised, et iga sõdur nõnda mõtleb ja vihkab sõda.

Vastates ühele ankeedile, Ramon Guthrie, üks Maailmasõja veteraane-inglane näit. aga langetas oma otsuse sõja kohta hoopis vastupidisena. Tema otsus näib olevat haruldane ainult oma otsekoheuses. See sõdur ütles: „Paljud minutaolised inimesed leidsid küllalt põhjusi sõja eelistamiseks ja pooldamiseks. Asjad, mis meile sõjas meeldisid, olid kõik niisugused, mis meile jäid kättesaamatuks rahuajal, — s. o. tihe koostöö suure hulga enda kaasinimestega ühise, niisuguse sihi saavutamiseks, mis meile kõikidele oli mõistetav ja omane, võimalus rakendada oma jõude pingutuses, mis oli kaugelt suurem ja tähtsam kui üksik-isiku omaenda huvid, majanduslik võrdsus, vabanemine ainelistest muredest, ja — juhtumusriikas elu.“

Ühe rünnaku tagajärg Maailmasõjas

Tahestahtmatult tuleb tunnistada, et veenvust niisuguses mõttekäigus ja targutuses tundub olevat isegi rohkem kui terves tosinas rahu kiituseks ja ülistamiseks kirjutatud raamatus.

Sõda, nagu iga teinegi tsiviilelu häire, — olgu see mõni mässuline vastuhakk või omakohus, — pakub hüviseid, mida ei saa ja mis pole mõeldavad normaaloludes. Sõjas, — nagu arvab ka see sõdur, keda praegu tsiteerisime, — saame tunda noobli, ühise sihi altruistlikku kõi, seltsimeheliikkust, võime elada vaid massimeeleoludes, kusjuures meist langeb vastutus endale ja omastele isegi toidu, riietuse ja palga hankimiseks.

Sõda paneb sõdijaile selga meeldiva sõduri vormi, õlale pagunid ja rinda aumärgi vahvuse eest. Sõjas joovastab teda see, mida on nimetatud inimkonna suurimaks vaenlaseks, — sõjaväeorkester. Veel terve suur melodraama muidki tegureid võlub inimesi sõjas: — lipud, paraadid, sütitavad kõned, ja siis ka see oivaline austuse ja jumaldamise tunne, mida sõdurile osutavad tema armsam, tema ema ja kõik need juubeldavad rahvahulgad, kes vägede möödamsimisel tungil palistavad tänavaääri. Ei keegi üksik, harilik surelik maldaks külmaks, ükskõikseks jääda siis, kui temale pakub tunnustust kogu rahvus. Hoopis hõlpus näib olevat hõisata ja — surragi massimeeleoludes.

Ega polegi tarvis olla suur psühholoog selleks, et mõista, miks seejärele kui keegi juba poole oma elueast näeb mõõduvat monoitoonses väljapaistmata töös kuskil äris kirjaadresside kirjutamisel või tehase stantsimismasina taga, — miks seesugune inimene siis sõjas püüab näha võimalust lunastuse ja au võitmiseks kord ka

omaenda isikule. Iga väikese palgaga kauplusekaskjal, iga tuhvliialune naisemees, iga väiksem kui roopaseadja aimleb mingit enda tähtsuse tõusu ja isegi sangarikssaamist sõjas.

Rahu aga suur osa inimesi arvab nägevat vaid närbutavat üksluisust, kuiva rutiini. Rahu mõistet ennastki sageli tajutakse valesti, sest rahu arvatakse tingimata tähendavat mingit kindlustatud elu ja täielikku rahulolemist, mida ta aga kahjuks ei ole. Inimese alalisest tasakaalutusest annavad järjest tunnustust kõik need toimunud ja peaaegu toimuda võinud enesetapmiste, mõrvade, abielulahutuste, igasuguste roimade ja muude üleastumiste juhud, milliseid kõiki näeme ka kõige sügavamal rahuajal. Üks sõjaväeautoriteet kinnitab, et enesetapmiste arv sõjaväes rahuajal alati tõuseb, ja küllap sellegi põhjal võib uskuda, et küllalt on meie keskel niisuguseid, kellele rahulik tegevus või ka tegevusetus on ainult koormaks, ja kes endid tunneksid lähedas sõiduvees olevat ainult siis, kui saabub võimalus vägivaldaks.

Aga kuhu siis jääb sõjas inimese südametunnistus, — võiks küsida. Südametunnistus ju keelaks inimesel iga jõleda silmakirja otsekohe. — Südametunnistus aga on see osa mõistusest, mis hõlpsasti sulab alkoholis. Ja sõda on veelgi joovastavam kui alkohol.

Oma südametunnistusest inimene hiilib mööda hämmastava, otse teadusliku piinlikkuse ja oskusega. Märkimisväärne ainult, et keegi juba nagu ise ei arva heaks sõdima hakata, — alati on vaenlane see, kes sunnib peale selle vastumeelse otsuse. Oma sadistlikele vaistudele inimene alistub alles sellejärele, kui ta oma südametunnistuse on ostanud ära ja vaigis-

tanud ultrapatriootiliste juhtmõtete ja hüüdlause- setega, mida temale on valmistanud ja suupära- seks nämmutanud sõjapropageerijad. Igat sõda saadab mõni „kõrgem eesmärk“ ja ka Kõigekõr- gema õnnistus — mõlemal sõdival poolel. Eel- mises maailmasõjas nii keiser Wilhelm kui ka Clemenceau kutsusid appi Jumalat. Ja küllalt oli siis ka neid, kes seletasid sama, mida siis üt- les üks Uhendriikide pastor: „Kui Jeesus praegu elaks, ta oluks esimene, kes vabatahtlikult as- tuks ameerika sõjaväkke, — esimesena ta haa- raks gaasimaski ja tõstaks püssi õlale.“

Olles varustatud sõjapidamiseks kiriku ja riigi vormilise tagatisega nii mõnigi kodanik selle varjus suvatseb leida sõjast endale veel muidki mitmekesiseid kompensatsioone. Üks niisuguseid hüviseid seisneb selles, et sõjapsüh- hoos alati ja igas sõjas lubab üsna täieliku mo- ratooriumi kõikidele kombus- ja moraalinoe- tele. Iga sõja ajal puhkeb ühtlasi ka niisuguseid meeleliste mõnutsemiste liialdusi ja orgiaid, mil- liseid mitte ükski iseloomustus kuidagi ei saaks vabandavalt nimetada „patriootilisteks“. Nii mõnegi mehe või naise, mehikese või naisekese meeli juba sõja puhkemisel intrigeerivad mitte niivõrd võimalused väarikateks kangelastegu- deks ja kohusetruuduseks, kui aga fantaasiad salajastest, seni neile tundmata, keelatud ja kät- esaamata patutsemistest.

Niisiis: patsifistile, rahu pooldajale sõda võib näida koledana, majandusteadlasele rumalusena, ja mõttetarga mõtlemises ta oleks metsikuseks;

kuid tavalise, massinimese silmis sõda võib tä- hendada ka nii mõndagi ihaldatavat: romantikat vaimust vaeseile, uut tegevusküllust tasakaalu- tuile ja vastutustundetuile saamahimulistele, võimu neile, kes senini olnud võimetud ja ligi- maad, ning tunnustust niisugustele, keda varem ei võetud kuulda ega pandud tähele. Jah, mõis- tuslikult, ratsionaalselt küllap iga inimene on sõja vastaseks. Kuid psühholoogiliselt, varja- tult oma isiksuse salajamais soppides suur ena- mus meist p o o l d a b, t a h a b sõda.

Ons niisugune kahepaiksus üldse lahendatav, kõrvaldatav? Kas saabki kunagi asja rahust maa peal? — Ei vist küll enne, kui me suudame ka elust rahuajal kõrvaldada need tegurid, mil- liste tõttu rahu kõigile pole küllalt naudingu- line. Niikaua kui ka rahuajal suurte rahvaste ja rahvamasside tõhusamat tööd ja tegevust takis- tavad aineiline kindlusetus, alaväärtuslikud ela- tistingimused, šabloonse, mitmekesiduseta töö kurnavus ning hulkadele lootusvaesed mee- olud üldiselt, senikaua ka sõdade verine melo- draama püsib teretulnuna rõhuvale osale inim- konnast.

Vastutajaks saab olla vaid selgemate peade mõistus. Niikaua kui ühiskond ei suuda rikas- tada rahu rohkem vastuvõetavaks, säilitamis- väärseks võimalikult iga sureliku tundemaa- ilmale, senikaua see ühiskond on sunnitud vaid järjest käsitlema sama uimastavat, nõrgestavat kamperipritsi — sõdimist.

Alfred Tamm

Sõdival Saksamaal

See, kes praegu külastab Saksa- maad, näeb teda mitmeti teisiti kui enne sõda. Kaasaja tehnika taseme juures pole sõjateatri ulatus enam mõeldav selliselt kitsapiirilne kui vanasti. Tänapäeva sõjatehnika ise- loom tingib, et selleks peab olema ettevalmistatud kogu sõdivate poolte maa, ning nagu viimased kogemused näitavad — ka erapooletud riigid.

Eestist Saksamaale sõitjale saab see selgeks juba Eydtkau piirijaamas. Vaevalt on vagunist lahkunud tüli- kana tunduvad leedu juudid ning õi- endatud passi- ja tollikontroll kui vaguneisse hakkab valguma täisrak- meis saksa sõdureid. Kõigis Ida- Preisi raudteejaamades võis näha nii- palju sõjaväelasi, et hetkeks hakkad isegi kahtlema, kas rong pole kui- dagi kogemata jõudnud läänerindele. Ent arvestades viimaste päevade sünd- musi tuleb küll arvata, et sakslastel oli juba ammu selge sõjateatri levimine Taani ja Skandinaaviasse.

Sõduri univorm on praeguse sak- sa noorsoo peaaegu ainus riietus. Sõ- duri sinelit on praegu Saksamaal näha niipalju, et erariides mees on otse silmatorkav. Sakslane praegu nagu häbeneks kanda erariiet. Isegi päris poisikese-ohu jõnglased kõnni- vad ringi sõdurivormile sarnaneva- tes mundrivalentides. Seda „soldati- kultust“ on Saksamaa propageerinud oma rahvaliikmeile juba pikemat aega, ning praegu ta loosungiks on lause: iga sakslane olgu sõdur. Ja sellisena jääbki meelde väline mulje tänavailt, söögimajadest, teatreist ja lokaalidest.

Berliin tundub päeval endisena. Esimesel hetkel torkab vaid silma ebasuurlinnalikult vähene liiklemine. Tavaline autode laviin on kadunud. Siin-seal sõidab küll mõni plekise häälega kolmerattaline (ja kindlasti siis ka järelvankriga) väikeauto —

kuid Berliini tänava üldpildist on auto kadunud. Sakslased ütlesid, et neil on praegu käigus vaid ca 10% autodest. Trammid ja omnibussid liiguvad endiselt, kuid viimased ei sõida nüüd enam bensiiniga vaid gaa- siga. Selleks on neile külgede alla monteeritud vastavad tsisternid. Näh- tavasti sööb kogu Saksamaa bensiini ta lennuvägi ja motoriseeritud ar- mee.

Pimeduse saabudes sureb suurlinn täiesti. Suurlinnadele nii omapära- selt kaunistav neonvalgustuse rek- laamtulestik pole põlenud juba sõja algusest saadik. Tänavavalgustuse harvad lambid, võõbatud tumelillaks või halliks, heidavad ähmast valgust vaid mõne sammuga kaugusele. Ma- jad seisavad kottpimedatena. Häda- vaevu taskulambi kaasabil saab siiski liikuda. Et mitte üksteisele otsa joosta, selle vastu on leiutatud pime- das helendavad fosforiseeritud rinna- märgid. Neid on igasuguseid — ala- tes lihtsast kettast kuni lillede, lin-

dude või koerte kujudeni — kuidas kellegi maitse. Kohvikute, teatrite ja lokaalide olemasolu tähistavad väliselt varjatud kohal põlevad üksikud ähmased lambikesed, nähtavad vaid sammu-paari kaugusele. Selliselt pimendatuna mõjub linn masendavana ja tundub mahajäetuna.

*

Kuid see tundub sellisena vaid kottpimedal länaval kõndides. Tänavalt kohvikusse astudes leiad eest, vastupidiselt tühjadele tänavatele inimestest täiskiilutud ruume, nii, et vaevalt leiad koha kuhu istuda. Isegi sellised 3000—4000. istekohaga kohvikud nagu „Moka Efti“ ja „Imperator“ on rahvast tungil igal õhtul. Väljamüüdnud majadele annavad eten-

dusi ka kinod ja teatrid. Osalt on selle põhjuseks väliselt pimendatud linn, kuid teiselt poolt seletas mulle üks sakslane, et neil polevat rahaga muud midagi peale hakata. Tõepoolest: süüa saab ju ainult nii palju kui on tšekke ning riiet saab osta samuti vaid nii palju kui on punkte... Ent sõja ajal raha korjama hakata ei usalda nähtavasti isegi mitte sakslane: selle väärtus võib kustuda ühe ööga.

*

Meil nii tavalisi kõnelusi sõjaliste ja poliitiliste sündmuste kohta ei kuule siin kuskil. Näib nagu oleks inimesed kaotanud üldse huvi ja kriitiseeriva mõtlemise — või on see nende lugematute spionaasi eest hoia-

tavate plakatite mõju — jääb selgusetuks. Kuid juttu üldiselt sõjale ja tagajärgedele juhtides ei kajasta tavaline kodanik siiski kaugeltki seda suurt optimismi, mida levitab saksa ametlik propaganda. Pigemini ilmestub siis kahtlusi või teadmatust.

Tavalise kodaniku passiivsuse teeb aga tasa ametliku propaganda üliagarus. Ei ole ühtegi viisakat asutist, kus pole Hitleri pilti ning väljuhääldajat, mis hommikust õhtuni levitab vajalikku propagandat ja sõjateateid. Lisaks nendele liiguvad kõikjal ringi sõjajõudude heaks vabatahtlike annetuste korjajad. Muide, ühes lokaalis oli selliseks otstarbeks isegi käima pandud „peagu ehtne“ Chamberlain ja Churchill.

ET-k

Carpe diem

KUNAS MA ESMAKORDSELT nägin seda Eesti Üliõpilaste Seltsi deviisi, ei mäleta. Tean aga, et ta mulle sisendas midagi pühalikku, tõotusesarnast, mis nõudis alatist virkust: Kasuta päeva! Kuigi mu nooruses ei olnud mingit väiksematki vihjet sellele, et võiksin ise kunagi teha pidevat tööd, siiski või nimelt seepärast avaldas selle vapikirja tõsine sisu minus peaaegu pühalikku aukartust.

Võib-olla, et ta mulle silma on torganud varem, enne kui nägin teda vapil. Võib-olla, et ta oli trükitud „Sirvilaudade“ kaanele. Kuid alles siis oli tema mõju täielik, kui ma teda nägin vapil. Kunas aga ja kus see juhtus, seda ma ikkagi ei mäleta.

Usun, et olen käinud Eesti Üliõpilaste Seltsis, kui tema korter oli alles Vene uulitsas. Ja sellest on nii palju aega tagasi. Siis olin alles koolipoiss. Aga mul võis olnud olla asja sinna, seal oli ju poisse Viljandist ja Pärnust. Vahest oli midagi üle anda. Kuid ega ma siis küll vappi sisse ei pääsenud.

Ka võis olla tol ajal, kui J. Keerig (surnud) sõitis voorimehe saanis mööda, kõrval Karl Blofeldt (Viljandi Blofeldtid nimetasid endid küll v. Blofeldtideks, siiski aga figureeris Karl Blofeldt kuuldavasti „Viliensise“ nimekirjas), ja peatas, tõmbas mind saani ja oli eleegiliselt rõõmsas tujus.

„Oleme oodanud ja oodanud, et saaksime kord üles astuda, aga nüüd, kus „Chargierten Convent“ viimaks ometi oli nõus, nüüd keelas kuraator. Nüüd muudkui trimpa viha pärast.“

Ta oli minust palju vanem, lahkus Viljandi gümnaasiumist kui mina olin alles „quintas“, s. o. kolmandas klassis altpoolt, kuna üldse oli kaheksa klassi.

Hiljem, kui olin Peterburi kunstikoolis, ja üldse igal juhul, kui tuli Tartust läbi sõita, peatusin ja käisin „Viliensist“ külastamas. Viljandi gümnaasiumist oli seal neid, kes minuga üheaegselt olid selles koolis, veel Axel Kapp, Raimund Thar, Paltser (surnud) ja Roosson (surnud).

Mäletan üht vaidlust ühes Peterburi restoranis nüüd hiljuti Saksamaale siirdunud apteekrist koolivennaga, kus tema eitas „Viliensist“, mina aga püüdsin veenda väidetega, mis minul kui nolgil tol ajal võisid käepärast olla, kaitsema tema olemasolu. Mu seltsiline ütles: „Tee, mis tahad, aga nad on ikkagi vägagi tahumatud jändrikud“ (grobe Klötze). Seepeale tõusis kõrvallauast keegi pikem härra, kes seal oli istunud ühe teisega, astus meie juurde ja seletas järsul toonil: „Teie ei tea „Viliensist“ midagi ja olete mõlemad kollanokad.“ Keeras kannapealt ringi ja läks tagasi. Ma pöörasin pilgu selle laua poole, kuid ei tundnud kumbagi. Alles tualetis tundsin teise ära: Oli ju Ludri, vana abjakas, ilmatu elav ja sõbralik inimene, muusikaalne iga erguga, kuid nüüd nõnda vananenud, et ma teda kohe ei suutnud ära tunda. Ka tema oli Eesti Üliõpilaste Seltsist. Ja teisest kuulsin ka, et see oli tohter Juhkamson.

Peterburi minnes ja sealt jälle tülles peata sin enamasti Tartus. Ja iga kord oli mul üllatusi, nähes koolivendi Pärnust ja Tartust Eesti Üliõpilaste Seltsis. Oli neidki, kes olid kooliõpilaste põlves lubanud astuda „Neobaltiasse“, mõni isegi „Livoniasse“. Ja igakord oli mul hea meel, et neid leidsin siit eest.

Pärnu gümnaasiumis kui kroonu omas — Viljandi gümnaasium oli ju rüütelkonna kool — paistis eesti rahvuslus olevat hoopis tugevam.

Kuigi kunagi ei kõneldud omavahel eestit, siiski mõjutati vanemate õpilaste poolt nooremaid minema „Viliensisesse“. Mäletan, kui Jaakob Ilves lõpetas kooli ja siis kõneles nendega, kes lõpetama hakkasid tuleval või ületuleval aastal; kõneles väga tõsiselt ja kuulati väga tõsisena.

Pärnust leidsin siis „Eesti Üliõpilaste Seltsis“ peale Ilvese, kellega olime kahel korral koos ühises pansionis, veel pansionikaaslasid, mõlemad Leesmente ja Soonetsi ja teisigi. Kuid ma ei hakka loetlema, neid oli seal ju nii palju, keda sa tundsid ka muudest koolidest, eriti Treffneri juurest, kus ise olin paar aastat. Ning eriliselt rõõmsalt tervitas mind kord Lui Olesk (surnud), puhas ilus nägu värvimütsi all täis seda lahkust, mida temas oli nõnda palju. Kahjuks lõppes see kohtamine dissonantsiga. Neil algas parajasti lauluharjutus, kuid meil teistel — Olesk oli lauljate seas — tekkis mingi asja üle äge vaidlus, eriti Saukasega (surnud), mis segas koorijuhatajat Valki. Ta käratas mulle peale ja soovitas parem ära minna. Jah, „grobe Klötze“ küll. Noh, läksingi, teel ees oli aga Treffneri kool. Ja kuna ma veel vihane olin, astusin sisse ja seletasin ka temale mõndagi. Ka tema soovitas mul lahkuda.

Siis oli konvendikorter Jaama uulitsas. Dr. Aleksander Martinson, ka Pärnust, oli siis rebane. Ta pidi distsipliinile alludes taluma, et üks teine kord ennelõunase pruukosti ajal tema lellepöög, keda ta väga sallis, külalisena sisse astus, kuid vana Jumbo poolt paluti lahkuda. Minu arust ilma mingi põhjusega. Grobe Klötze, grobe Klötze, kuid ikkagi oma rahvas.

Veel hiljem oli konvendikorter Riia uulitsal. Sealtpärasid väike Viskalos (surnud) läbi akna telegraafiposti külge. Lubas seda sooritada, sooritaski, kuid lõi oma lõua väga rängalt ära.

Ja siis oli neil ometi lõppude lõpuks oma maja Viljandi uulitsal. See siis oli nagu hoopis teine aeg. Nägid sisse tulevat seltsiliikmeid vene üliõpilasmundris, mis polnud varem kuidagi mõeldav. Ja siis kõneldi juba lausa eestit, kuigi saksat niisama palju. Villem Tiedemann (surnud) ei tavatsenudki teist riidet kanda kui seda, eelistas aga seejuures eestikeelset kõnet.

Tuli pikem vaheaeg, kus olin välismaal. Kui tagasi tulid, siis seletas vanamees (Oldermann), et kuigi keegi sulle pakub buršikommete täitmiseks tühjaksjoomiseks ja karistuseks õlleklaasi, siis viska see vastu seinale. See oli suur emantsipatsiooniaeg, lahtiütlemise aeg baltlusest, käärimise aeg, kus oli juba ka neid, kes kandsid punaseid särke ning ütlesid: *ex oriente lux*. Ja siis käis kohe võitlus endise ja tulevase vahel. Alkohol pilluti seltsist välja, kuid asutati „tarvitajate osakond“, kel oli oma tuba ja lett. Ja kui kord sinna asja oli, tiris hiiglahjõuga Päts Woehrmann mu enese juurde leti taha.

Üks teine kord sattusin sinna, kui selles ruumis oli lõbus istung, millest osa võtsid Dr. K. A. Hermann ja Dr. Luiga (mõlemad surnud), värvimütsid peas ja vehklemistaklas ümber. Luiga oli küll karsklane (nagu ka Lattik ja palju teisi olid karsklased), kuid teda huvitas nähtavasti meeoleu ja Hermann jutustas minevikust ja tegi mõnegi proositi kaasa.

Olid keerulised ajad: hakati naisigi võtma seltsi liikmeks. Kui seda kuulis noor Anni, pani ta värvimütsi lauale ja lahkus sõna lausumata. Siis hakati asutama „Fraternitas Esticat“.

Sel ajal istus kord Jaan Varik paari seltsiliikmega seal, joogisarv kolmevärvilise nõoriga ümber kaela — mitte keegi midagi ei joonud — ja seletas mulle kui võõrale: „Tehku nad nii, kuid nad tahavad, aga ärgu nad kandku seejuures meie värve.“

Oletasin, et ta on lahkujate seas, aga ta jäi. Tuli „Postimehe“ toimetusesse, ei läinud „Esticasse“ ega varsti peale selle lahkuvasse „Sakalasse“.

Leonhardt Neumann oli tol ajal veel seltsiliige, kuid ei varjanud, et astuvat välja. Küsis, mis nime ma soovitaksin uuele korporatsioonile. Soovitasin midagi rahvuslikku, mitte latiniseeritud, näiteks „Sakala“. Kuid valisid „Fraternitas Estica“. Järgmised lahkujad võtsid selle tõmbejõuga nimetuse.

Siis oli veel tükk aega seda differentseerumist, murrangut ja kobrutamist, millest siis aegamööda jälle tekkis konsolideerumine vana tüve ümber. Selgemini hakkasid jälle välja kooruma vanemad sihid ja eesmärgid.

Kontakt oli tugev, huvi alati põnev. Üliõpilaselu rohkem väliste külgede tagant aga tundus pidevalt nagu lakkamatu rütm, hingamine koos oma rahvaga. Tuldi tagasi rahvaluule ja vanavara korjamistelt, sügavalt maalt, kusagilt kolkast, vanade muistsete mälestuste keskelt, pandi tallele ja tsiteeriti, lauldi igivanu regivärsse cantuse sekka. Kõik mõtted kobrutasid selle ümber, seksioone sündis ja tekkis juurde. Õieti on ju sealt sellest õhkkonnast pärit uus „Vanemuine“, rahvaviiside ja -tantsude korjamine ning elustamine, Eesti Kirjanduse Selts, Eesti Põllumeeste Selts, Eesti Rahva Muuseum — kes loetleb kõiki neid üritusi, mis hoidsid elivil tunded! Siin rakendus tegutsemisele alati valvas „Carpe diem“.

Nüüdki juhtub veel teinekord, et mõni pidulik juhust viib sind üles vapituppa. Seal vaatab sulle vastu vana „Carpe diem“. Ja selles lauses on mingi truudus ja ta sisendab sulle tunnet, et „kasuta päeva“ on ikka edasi jäänud ausse, et käidakse selle juhtlause järele nüüdses „Eesti Üliõpilaste Seltsis“, nagu käidi ka vanasti. Nüüd aga vahest veel teadlikumalt ja veel visamalt.

K. A. Hindrey

Üldjooni prantsuse kultuuri propagandast

Tallinna Alliance Française'i X-da aastapäeva puhul

Palju aastaid on kõneldud propagandast, kuid veel enam sellest ajast kui on puhkenud sõda. Sageli loeme või kuuleme, et Prantsusmaa omab propaganda organisatsiooni. See on arvamus, mis vajab õiendamist. Prantsusmaal ega Inglismaal ei ole midagi selletaolist. Oli tarvis sõja puhkemist, et Prantsuse valitsus moodustas informatsiooni komissariaadi (nüüd nimetatud ministeeriumiks); aga kui meie tarvitame Tallinna ja Tartu ajakirjanduse poolt mõni kuu tagasi paisatud väljenduse, siis ei ole Prantsusmaal olemas avaliku arvamise mürgitamise organisatsiooni.

Katse luua Prantsuse propagandaministeeriumi nurjus 1938. a. kevadel. See on õnn, sest see ministeerium võinuks takistada ja moonutada prantsuse kultuuri propaganda asutiste tõelist tegevust ja tähendust. Tegelikult aga see propaganda, mida siinkohal püüame iseloomustada, eksisteerib.

Võtame prantsuse propaganda-asutiste lähtekohaks Tartu Prantsuse Teadusliku Instituudi, Tallinna Alliance Française'i ja Prantsuse Lütseumi. Kõik kolm on puhtakujulised eesti asutised. Tallinna Prantsuse Lütseum on tõeliselt eesti lütseum nii oma õpingute korralduse kui ka administratsiooni poolest; tema eriomaduseks on, et selles koolis prantsuse keel, mida õpitakse laiemas ulatuses, on esimeseks võõrkeeleks. Alliance Française ja Tartu Prantsuse Instituut on tõelikult autonoomsed eestlaste poolt juhitud eesti ühingud. Nagu selleaegne Haridusminister tähendas Prantsuse Lütseumi uue hoone õnnistamisel, selle lütseumi sihiks on võimaldada ühel osal pealinna koolinoorsoost lähemalt tutvuda prantsuse keele ja kultuuriga: poliitika ei tule kõne alla ja minister tõstis esile, et ei ole karta õpilaste ebarahvastamist. Tallinna Alliance Française ja Tartu Prantsuse Instituut on määratud täiskavannuile. Tema tegevus koosneb kursustest, ettekannetest ja raamatute laenutamisest. Prantsuse Instituudil on suur raamatukogu, rikkaim prantsuse raamatute kogu Eestis. Alliance Française, mis pühitseb tänava oma kümnendal aastapäeva, asutas kaks aastat tagasi prantsuse kultuuri töökeskuse, mis on ainulaadne üritus ülikoolita pealinnas. Neis Tallinna ja Tartu prantsuse ühingu ei tule kõne alla poliitiline propaganda ja Vabariigi valitsusliikmete osavõtt nende asutiste juhatamisest lubab meil seda fakti mitte eriliselt rõhutada. Side nende asutiste ja prantsuse võimude vahel on olemas ja toimub Alliance Française juhatajate, Prantsuse Instituudi raamatukoguhoidja ja Prantsuse Lütseumi prantslastest õpetajate kaudu. Tuleb märkida möödaminnes, et Prantsusmaal ei ole propagandistide kooli. Prantslased, kelledest meie siinkohal räägime, on pedagoogid.

Need asutised on prantslaste ja eestlaste vaimse koostöö alad. Asutatud eestlaste poolt, nad leidsid algusest peale ainelist ja moraalset tuge prantsuse valitsuse ja asjast huvitatud prantsuse asutiste poolt. Siinkohal peab seletama, kuidas Prantsusmaal mõistetakse kultuuri propagandat. Igaüks, kes tunneb prantsuse tsentralismi, võiks karta, et sel alal Prantsusmaal oleks liiga bürokraatlik.

Aga ei ole midagi sellesarnast ja teatud isikud on vastu-pidi kõneldud anarkias. Etteheide on ebaõige: tegelikult prantslased ei põe süstematiseerimise haigust: kultuuri propaganda alal nad ei lähtu totalitaarsest ja imperialistlikust mõistest, vaid pigemini vastavate maade vajadustest ja soovidest.

Prantsuse koole ja instituute on terves maailmas ja nende korraldus on äärmiselt mitmekesine. Riikides, kus prantsuse koloonia on kaunis suur ja on küllaldaselt lapsi, või neis mais kus prantsuse kultuuritraditsioonid on tugevad, leidub peaaegu täielikult prantsuse koole, erinedes Riia ja Tallinna lütseumidest. Londonis ja Lissabonis on olemas prantsuse instituute, mis ei sarnane Tartu Prantsuse Instituudile. See on olnud sellest, et Pariisi vastavad asutused arvestavad kohaliku erinevusega, ja alati asjast huvitatute välismaalaste soov on mõõduandev. Pariis aitab ja toetab, kuid ei sega otseselt vahele. Mis see tähendab — Pariis? Prantsuse välisministeeriumis on departemang, mida kutsutakse: välismaal asuvate prantsuse asutiste osakond ja mille siht on määritletud järgmiselt: „krediitide hooldamine ja jaotamine, mis määratud prantsuse õppe- ja abistamisasutistele, raamatute saatmiseks ja prantsuse kunsti esitamiseks välismaal; vaimse ekspansiooni küsimused väljaspool Prantsusmaad.“ See osakond finantseerib suuremal määral Eestis asuvaid prantsuse asutisi, jättes neile tõeliku tegevusvabaduse. Prantsuse Haridusministeerium (töötades tihedalt koos välismaal asuvate Ülikoolide ja prantsuse koolide büroodega, mis on poolametlik ja autonoomne amet) taotleb samu sihte kui eelpool nimetatud osakond ja jagab temaga kultuuri propaganda tööd. Nii prantsuse raamatud, saadetud kingitusena Eestisse, tulevad sellest ministeeriumist. Mainigem veel, et on olemas eriametid nagu kunsti ekspansiooni ja vahetusosakond, mille nimi osutab küllalt tema sihte; ilmalik missioon, mis hoolitseb Lähis-Ida koolide eest.

Meie ei ole veel kõneldud Pariisi Alliance Française'ist sellepärast, et see laiaulatuslik ühing on täiesti eraviisiline. Alliance Française elab oma sissetulekuist, tegutseb oma traditsioonide kohaselt ja tarbekorral töötab koos teiste prantsuse kultuuri ekspansiooni organisatsioonidega. Asutatud 1883. aastal on Alliance Française'il praegu 500.000 liiget terves maailmas (500 sektsiooni, 100 korrespondenti). Eelpool nimetatud asutistega ühtub ta selles, et austab oma harusektsioonide autonoomiat: seda võivad tõendada Tallinna Alliance Française ja Tartu Prantsuse Instituut.

Selles lühikeses ülevaates meie tahtsime esile tõsta prantsuse kultuuri levitamise täielikku apoliitilist ja spontaanset iseloomu välismaal. Prantsusmaa võiks endast öelda nagu luuletaja: „joogikoht on avalik, kes soovib, tuleb sealt jooma“. Tema vastutavad ametnikud austavad seda kogemustele rajatud põhimõtet. See mis on üldiselt tõsi on veel õigem Eesti kohta: prantsuse-estlasi kultuurilised suhted ei tugine ei diplomaatilistel lepingutel, ega kaubanduslikkudel läbikäimistel ega sõjalistel kokkulepetel. See on parim tagatis nende kestvusele.

Franco Gallus

Vaade Saima veestikule

Soome majanduslikud kaotused

VIIBURI maakonna kogu pindalast, mis on 35 768 km² ehk 9,3% kogu Soomest, läks 30 000 ruutkilomeetrit Venemaale. Viiburi maakonnas oli põllumaad 307 530 hektaari ja metsi 2 676 875 ha. Talundeid oli 48 029, seega oli Viiburi maakond Soomes teisel kohal talundite arvu suhtes (esimesel Vaasa maak. 54 390 talundiga), neist 48 029 talundist loovutati Venemaale 44 000. Kogu Viiburi maakonna maaala on ümmarguselt 6 miljonit hektaari, millest Venele siirdus 5 milj. ha ehk rahasse arvestades 5 miljardit Soome marka. Peale selle tööstusettevõtted ja muud varad ning ehitused tõusevad suurtesse summadesse. Viiburi maakonnas oli mitmesuguseid tööstusi enam kui üheski teises maakonnas 328 829 600 marga väärtuses. Tema lähedale tuleb vaid Vaasa maakond (322 048 000 mk.). Viiburi maakonna maakogukonnad ja alevid said tulu 171 176 000 mk. Sellele tulusummale lähedased maakonnad on ainult Turu ja Pori, kuna teised jäävad kaugele maha.

Mis puutub linnadesse loovutatud maaalal, siis Viiburi linnas asuvad varad teevad 550 milj. marka, Sortavalas 49 milj. mk. ja Käkisalms 29 milj. mk. Viiburi maakonna linnades oli 308 tööstuskäitist, mille kogu toodang on arvestatud aastal 1937 (viimased statistilised andmed) kokku 1 622 milj. margale. Neis tööstustes töötas 13 561 töölise. Maal oli tööstuskäitisi 369, neis oli 27 124 töölise.

Mis puutub toodangu rahalisesse väärtusesse maakondades ilma linnadeta, siis Viiburi maakond on esimesel kohal ses suhtes 3 079 milj. margaga, kuna temast järgmine on Uusimaa maakond 2 281 milj. margaga. Võttes kokku

maa ja linna tööstused on Viiburi maakond teisel kohal Soomes tööstussaaduste toodangu väärtuse suhtes. Esimesel kohal on loomulikult Uusimaa maakond pealinna Helsingiga.

Kalastus Viiburi maakonna sisevetel ja mererandades on andnud märgatavat tulu. Aastane saak on olnud nii 2 056 000 kg, seega kalastuse poolest teisel kohal Soomes, esimesel Oulu maakond. 2771 peret said Viiburi maakonnas kalastusest ülespidamise.

Riigimajandusele mõjus Viiburi maakonna loovutamine raskesti. Riik sai Viiburi maakonna linnadelt tulumaksu ja muid makse 1 176 milj. marka ja maalt 919 milj. mk. Ühtekokku 2 094 milj. marka. Tollitulude laekumise suuruselt Viiburi oli kolmas linn Soomes.

Ei tule arvesse võtta ainult loovutatud maa 5 miljardilist väärtust, vaid ka nende ettevõtete väärtust, mis ühes maaga loovutati. Edasi ei tohi unustada, et tööstusettevõtted elatasid rahuldavalt ligi pool miljonit elanikku ning nende eluvõimaluste raskendamine piirab ühtlasi teiste elanike elamisvõimalusi. Ühtlasi sai valitsus loovutatud maadelt otseseid ja kaudseid tulusid umbes 3 miljardit marka. Ühtekokku arvestatakse loovutatud maade ja toodangu kahju 10 miljardile margale.

Soome tähtsamad rauavabrikud olid Viiburi maakonnas. Värtsilä rauatehas valmistas aastast 20 000 tonni rauda ja aastast aastasse 62—64 miljoni marga väärtuses tooteid. Tehase osakapitalid olid 54 milj. marka ja varandused 70 milj. mk. Töölisi vabrikus oli umbes 1000. Pitkäranna tehased on juba ammust ajast tootnud vaske, tina ja rauda. Peale selle on siin laua- ja sulfaattselluloositööstus 1000 töölise ja 75

Epigramme

UUS SÕJA MORAAAL

I

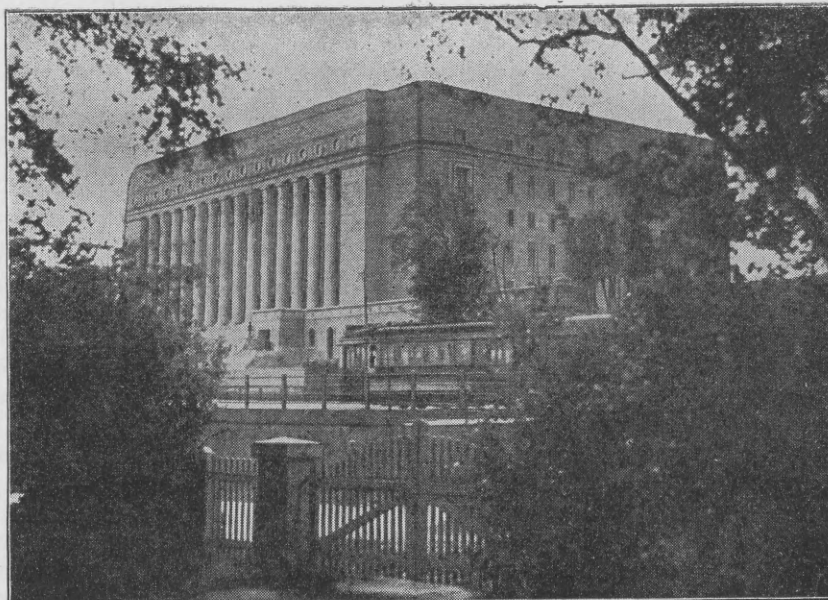
Küll on kole tapakeeris!
Suured riigid sõjaleeris
kahe Hiinamüüri taga
vibutavad rusikaid.
Väikseid vendi järjest aga
haaratakse ümberringi,
tiritakse peksupinki.
Võta vastu suurte kinki!

II

Salalepe oma vahel
suurel sõjaleeril kahel:
lennuk pildugu lendlehti!
Jumal hoidku, et ei tabaks,
asulaid või linnu rabaks
allapillut pommikild.
Väikse suhtes too ei kehti:
erapooletuile lausa
selles sõjas ultraausas
langeb kaela pommirahe...

III

Lööge lahti kõigi hullumajade aknad,
päris pärani nõdrameelsete kodude ukсед:
vast nemad ehk taipavad,
mis sünnib, mis saab...
Meie ei mõista, ei tea.
Häda mõistuse pärast!

Soome Eduskunna (parlamendi) hoone

ÜHE AJALOOOLISE PILDI PUHUL

Kord istus kolm kuningat kõrget ja pikka
ning üks lühike muidumees seisis püsti
nagu noor ja õnnelik leeriplika, —
Skandinaavia splendid isolation...

Sumus summa Skandinaavia vana ja
vaba, —

mis kaaluvad hätta jäänd Baltiriigid?
Meil on uhkust, kultuuri ja raha kui raba,
Põhjasõjastki uljust ja lippude liigid.

Kolm kuningat idast tõid viirukit, kulda...
Kolm kuningat läänest nüüd hankige rauda,
pekki, mune ja võid ning maakide mulda:
ebajumal vajab rauda, rasva ja rauda!

AUGUST ALLE

milj. aktsiakapitaliga. Aastas tehas valmistas 20 000 standarti lauakaupa ja 30 000 tonni sulfaattselluloosi jne. Enso kosel asuvad sulfiiit- ja sulfaattselluloosi tehased ja vineerivabrik.

Viiburi kolmteist vabrikut andsid elanikele viisaka äraelamisvõimaluse. Metsamaterjal kulges Karjalast Viiburi kaudu, mida oli 1 558 milj. mk. väärtuses ehk 21,9% kogu Soome metsamaterjali väljaveost. Viiburi raudteetehaste töökojas töötas 600—700 töölise.

Raudteid andis Soome ära 960 km, see on kogu Soome raudteedest (5 500 km) umbes 18% ehk rahasse arvestades 1½ miljardit marka.

Eelmisega seoses ei saa jätta mainimata Saima kanalit. Kanali pikkus on 57,7 km, kaevatud osa 33,45 km, ja see tuli maksma 1852. a. 12,5 milj. marka. Nüüd aga peale Viiburi maakonna loovutamist mis väärtus veel on Saima kanalil? Ainukene võimalus oleks selle veetee

elustamiseks suunata ta Heinolasse või Tamperele.

Loovutatud maade elanikele oleks kindlasti kasulikum olnud jääda harima maad, kuhu nad olid juba kiindunud aegade jooksul, ja sellega nad oleksid vähendanud oma ning teiste kaaskodanike raskusi.

Riik kannatab suurt majanduslikku kaotust märgatavalt suurte sissetulekuallikate loovutamise pärast, kuna uudisasustused ja ehitused nõuavad suuri summasid.

Kui peale selle võtta arvesse veel, et Vene lennukid on rinde taga hävitanud maju umbes ühe miljardi väärtuses ja juurde lisada veel sõjakulud, mis olid päeva kohta umbes 30 milj. ehk kokkuarvatuna kogu sõja kohta 3 miljardi marka, siis tõuseb kogu kahju sõjast 25 miljardile Soome margale.

E. H. N.

Isikuõigused ja üldsuse huvid

MAAILMASÕJALE järgnenud aastakümnete eritunnuseks võime pidada püüdu isikuõiguste kitsendamise poole. Maailmasõda lõppes isevalitsusliku keisrivõimu hävitamisega mitmel maal, suurte reformidega muudel aladel. Nagu alati, käib tõusu järele mõõn. Suure tõusu järele tuli suur mõõn. Endastmõistetavalt on mõõna järel oodata tõusu ja nõnda kestaks see kaua. Kes on revolutsioonide pooldaja, võiks rahulduda vaid nende nähete vaatlemisega. Kui aga arvestada varalisi ja inimeste ohvreid, mida revolutsioonid alati on nõudnud, siis hakkad soovima rahulikku arengut, evolutsiooni. Ja viimane tee viib kaugemale, nagu võime konstateerida vanema tsivilisatsiooniga maades. Inglismaal näiteks pole revolutsioonipuhanguid enam sajandite kestel olnud, oma riigikorralduselt on ja jääb ta eeskujuks teistele.

Isikuhuvide eitamisele kalduvates maades räägitakse väga kõva häälega üldistest huvidest, kollektiivsest tahtest, riigi vajadustest. Kommunistliku režiimi juures eitatakse isiku õigust evida oma korterit, oma maja. Meil ei sooviks keegi hakata riigi korraldamisele võtma maal asunikku hooned ja popsimaju. Mine saa aru riigi huvidest ja isiku huvidest. Sealne inimene imestab, kuidas on võimalik, et riigi varandus — majad — on isikute eraomanduseks. Meil jälle oldakse veendunud, et kodukolle olgu igal oma. Ühiskondlikkude huvide nimel nõutakse isikuõigustest loobumist.

Ühiskondlikkude huvide nimel tegelejad pole püüdnud teaduslikult selgitada, kuidas nad on jõudnud selgusele, mida ühiskonna enamus soovib, mida tahab, mis oleks ühiskonna huvides. Mõningad andmed sunnivad peale mõttekäigu, et võimutarvitajad ning rahva suured hulgad mõtleavad üksteisele vastukäivalt. Maades, kus diktatuurini juba jõutud, leiduvad iseäranis „teadusemehed“, kes ütlevad olevat jõudnud tõetundmisele juhi tarkusest, isegi geniaalsusest, mis neile võimaldab ilma pikema järelemõtlemiseta öelda, mis on üldsuse huvides. Ja rahvas kalduda väga selle poole, et temal ei tarvitseks mõtlema hakata, vaid ainult käsku täita. Nende teadusemeeste järele osutuvad õigeaks sõnad, mida üteldi rahvussotsialistide parteipäeval Nürnbergis 1927. a.: „Teie ei tunne rahvast. Rahvas ei taha, et teda tükeldatakse. Ta ei taha, et teda plaanidega koormataks. Ta tahab juhtimist, mida võiks usaldada, ja muud midagi.“ Samas seletati teisalt veel lisaks: „Saksa rahvas on tänulik, et lõpuks jälle üks mees on ohjad võtnud oma raudseisse kätte... Rahvas tahab, et teda juhitakse ja valitsetakse,

kuid seejuures rahvas tingimata nõuab, et juhid oleksid pühalikult läbi imunud tundeist, et nad kogu oma töö pühendavad ainult rahva kasuks.“ Nende ja edaspidiste rääkimiste tulemuseks oli Rahvussotsialistliku Saksa Töölispartei programm, mille § 10 loeme:

§ 10. ... Uksikisik oma tegevuses ei tohi eksida üldsuse huvide vastu, vaid peab tegutsema üldsuse raamides ning kõikide hüvanguks ja kasuks.“ — Seega eksimise keeld. Kas tal on suured tulemused, seda ei tarvitse hakata ette kuulutama. Teame vaid, et inimene võib eksida. Kui vanad ladinlased ütlesid, et *errare humanum est* — eksimine on inimlik, siis vist ütlesid nad seda nähete põhjal. Jumalat võiks pidada eksimatuks — aga äpardada võib temagi käes. Teame ju, et hea peremehe püüdlikkusega tehtud esimene inimene läks Paradiisi aias õunu varastama, ja et tsemendi peale panemiseks seal ruumi polnud, saadeti ta aiast välja — mees põldu harima ja naine lapsi sünnitama. Kuid peame siiski Jumalat eksimatuks ja tema valikut targaks. Isevalitsejad olid pea eranditult oma võimu saanud Jumalalt ning valitsesid Jumala armust. Sellepärast vist peaks olema usutav, et isevalitsejad ei eksinud üldsuse huvide vastu. Ainult et sellesse üldsusse kuuluvad isikud võisid olla teissugusel arvamisel, nagu nad seda olid 1918. a. lõpul, mil Ida-Euroopa ja Kesk-Euroopa isevalitsejad kas surmati või saadeti maalt välja. Ja seda pärast aastakümneid kestnud valitsemist üldsuse huvides. Eks siit peaks vist küll järeldama, et arusaamiseks, kas rahva laiad hulgad leiavad võimutarvitamises üldsuse huvide silmaspidamist, on tarvilikud kodaniku vabadused — sõna-, trüki- ja koosolekuvabadus. Tallatakse aga kodaniku vabadused jalge alla, selguvad „üldsuse“ seisukohad alles lõpuks, mil hakatakse aru pidama, kas võimumehel lasta maalt põgeneda või peaks teda tegema kahjuks. Pooldades riigikorra arenemist seaduslikul teel, oleme huvitatud nähetest, mis võimaldavad järeldada, kuidas avaldub rahvahulkade tahe ja mida tuleb pidada rahva tahteks, kollektiivseks tahteks, üldsuse huvideks, riigi huvideks. Tarvilik on see põhjusel, et võimu juures asujad ei taha niisuguste küsimustega tegeleda. Nad on arvamisel, et kodanikud mõelgu mida tahavad, sellega ei tule ennast piirata ega sundida. Kodanikud jällegi, niisugusele mõtlemisviisile vastupanuks võivad hakata üldse eitama ühiskondlikke huviseid, kollektiivset tahtet, riigi vajadusi. Ja asunud sedavõrd teravatesse vastuoludesse, võivad tulla ainult segadused ja ohvrid. Enne kui küsimust edasi käsitada,

Ballaad loomaaiast

Et üksindus on ikka kõige kurja juur
ja mõtlemine inimesi põrgu kallutab,
siis soovitav on teha Kadriorus väike tuur,
kui kitsas toas teid muremõte vallutab.
Seal seisab mäenõlval puuri kõrval puur
ja plangumulgult saate osta pileteid.
Võib tõesti hõisata me rahvuslik kultuur:
nüüd meilgi — ehk küll väike — oma loomaaed!

Kuis tõmbab rahvast ligi noore karu puur:
kui kentsakalt võib tõbras tagajalul tatsuda!
Mis imet teha võiks veel korralik dressuur:
parketilgi võiks ta siis õnne katsuda!
Ja kuskil helgib paksu härra peol kuldne uur —
et, põlismetsa pärdik, vali, imesta!
On hale näha, kuivõrd loll on veel lemuur:
ei teda tõusikute kuld ja rikkus pimesta!

Õhk lõvi mõirgest väriseb — oi, misuke bravuur!
Kes tahaks veel ta mõttevabaduses kahelda?
Ei suuda teda eales panna vaikima tsensuur,
ehk küll too raudne puur ta vangiks aheldab.
... Nüüd aga suleb suu mul riimiks võetud — uur,
sest eestlasel ju sõnadega mängida
ei ole vabadus just üleliiga suur:
ei anna riimitagavara palju tingida.

SAATEKS

Kui minulegi antaks elukohaks puur
ja kui ka tuleks küürus kükitada, nälgida:
ma sellegagi soostuksin, sest tõesti suur
on lõbu tagajalul käivaid tõpraid jälgida!

Annus Verus

ütlemele ilma põhjenduseeta, et kodaniku vabaduste halvustajad ja üldiste huvide eitajad on eksituses. On aluseid rääkida üldisest tahtest ja riigi huvidest, on aga põhjalik eksitus alla suruda kodanikkude vabadused ja kuuldamatuks teha hulkade soovid, ning neid lasta paisuda kuni kannatuse katkemiseni. Ajalugu annab selleks küllalt näiteid ja teaduslikud tööd toovad esile meetodeid, kuidas jälgida elulisi nähteid, kuidas neid kõrvutada, kuidas leida nende vahel põhjuslikkuse sidet jm. Tarvis vaid heatahtlikkust selgitamistööks.

Üksiku nähte kohta inimene võtab seisukoha. Ta kiidab nähte heaks või laidab. On aga inimene korda saatnud teo, mida peab halvaks, siis tunneb ta südametunnistuse piina. Vajaliku ja kasuliku tegemisele püütakse inimesi õhutada, halbade tegudest, kuritegudest aga tagasi hoida, või kui kurja tehti, püütakse kurjategijat karistada. Tulevad esile õiguse mõisted.

Rahva õigusloomingu kohta leiame märkmeid juba Rooma juriskonsultide juures. Nii loeme Gaius III, § 82: „Kirjutatud seaduses rahvas väljendab oma tahet otseselt ja kindlalt, kirjutamata seaduses aga vaikides“.

Esimese pilguga vaadeldes näib jutul, kuidas südametunnistus areneb õiguseks, olevat üsna kindel sisu. Südametunnistus näib kandvat õigust nagu küünlajalg kannab küünalt. Aga jutt on ju ühiskondlikust südametunnistusest, tegelikult on südametunnistus isikutel. Kuidas tunnetab, tunneb, mõtleb ühiskond, seda on väga raske enesele ette kujutada. Ja ettekujutusegagi saaksime alles metafüüsilise ülesehituse, mitte veel mingi teadusliku väärtusega teooria.

Eksitus oleks aga eitada ühiskondlikke nähte. On õige, et need pole muud kui üksikute isikute mõtteavalduste ja tegude summa, aga nende nähete vahel on tarvis osata leida sidet.

Side, mis ühendab sama grupi inimesi, on reaalne. Inimesed osutavad vastastikku teeneid ja taotlevad ühiselt oma huvide rahuldamist. Tihti on ühiselt taotletavad sihid päris samased. Siis poleks suur eksitus niisuguseid sihte nimetada ühisteks, samuti rääkida ühishuvidest. Veel edasi minnes võiks rääkida ka ühiskondlikest huvidest. Isikuõiguste vastased on alati valmis rääkima ja üles puhuma ühishuvisid, riigihuvisid, ning jätavad kõrvale eelpool ülesseatud tingimuse, et üksikute kollektiivi liikmete huvid peaksid sel puhul ühtima. Üksiku inimese õigus mõelda ei leia nende poolt tunnustamist. Ja arusaadav, hakkavad inimesed mõtlema, siis tahavad nad ka rääkida, oma tahet avaldada. Aga mine tea, kas see tahe ühtib diktaatori tahtega. „Üldist tahet“ väljendab ju tema.

Lõpukokkuvõttes ütlesime, et üldsuse huvid leiavad suurima rahulduse seal, kus võimalikult suurem osa ühiskonna liikmeid taotlevad ühiste huvide rahuldamist ühiselt. Rahvahulkasid aktiveerida ei saa sundusega, sest sundimine normaalselt tekitab vastupanu. Mõtteil peab olema vabadus liikuda ühelt isikult teisele, kahel koos peab olema vabadus aru pidada, poolt ja vastu toodud väiteid kaaluda ja hinnata. Need mõtted, mida peetakse tarvilikuks suurtele hulkadele teatavaks teha, peab tohtima avaldada kõnes ja kirjas. Nõnda tekib tõelik mõtete käärimine, nõnda kogutakse teatud taotluste kaitseks enamus ja tohib niisugust enamuse seisukohta ka vähemusele peale sundida. Viimase juures olgu eeltingimuseks, et vähemuse õiguslik asend pole sellepärast mitte halvem. Küll aga peab igaüks end tundma ühiskonna liikmena, mis annab õiguse nautida ühiskonnaliikme hüvesid, aga toob kaasa ka kohustused. Lähevad üksiku arusaamised eri teed, ärgu pangu keegi oma küünalt vaka alla, vaid uskugu alati, et õige tee leiab ikka rohkem ja rohkem käijaid.

Jaan Vain

Inspiratsioon

MEIE TULEVIK

Olid jälle uhked leerid,
„võsukeste“ suurparaad!
Ajalehis noored peerid
reklameerisid papaad! —

Vaadake — kui valit laadi
noortel isandatel kuub!
(Kuigi tihti karbonaadi
reedab kõvakraene tuub!) —

Seda ilu, seda lusti!
Nad ju meie tulevik!
Annaks jumal karvatusti
lõuale, mis hästi pikk! —

MEIE AJA LAUL

Tänapäeval on vabad vaid lahingus
meie inimsoo kiskjajaistud,
aga muidu kui kalaksed ahingus
kurja maailma tuulist nad kaitstud!

Vaim kosutab tervist eksiilides,
väetil raugal seal hooldajaks headus.
Kui palavast pudrust läeb hiilides.
Tõest mööda me ajastu seadus.

Kostub mümin bastioonide malmides,
see on homse pea võidutsev täring:
„Ole tervitet lahinguis valmides
äsja eostatud õhtumaa häving!...“

*

Taas riike maakaardilt kadumas
me ajalik põlvkond näeb
ja neile, kes Tõde veel adumas
vastne „vaimsus“ ahelaid seab!

Me teame, et alles tulevas
on praegu nii igatset täna,
mil inimsoo krampides sureva
taas ellu saab nõiduma sõna!...

Siis tulgu veel keegi meid keelama
hea olla ja armastav, siiras!
Ei, — jõud, mis täna veel neelamas
me sõnu ja mõtteid mis piirab,

siis murdub Tõe sõnade ranguses,
väikerahvailgi õiglust et tuua!
Me kohus: väärtõdede languses
uut väärtuste mõõdupuud luua!

I. Paulson

STEWARDESSILE

Tulid metsast ja põllult säravalt.
Lõhnasid maast ja piimast.
Tulid õue õnnlihtsalt väravalt
Lehmale lilli viimast — —

Tuulde viskusid.
Iilid kiskusid
Kojusõiduks käest aeru — —
Sadam varastas ...
Meri karastas
Terasklaasiks su naeru — — —

Viisid valla su rannast prügisest
Laevad ja maad ja mehed
Teisist sadamaist ... Kodus sügisest
Varisesid pea lehed — — —
Ah, seal halati,
Vaenu valati:

Tüdruk tõesti on arust!
Kas sa kahtlesid?
Lained vahtlesid
Avarusest ja marust — — — —

Kõik su päevad ja ööd on sellised ...
Oled me õnnelilleks — —
Tood meid tormist ja naerda helised,
Keegi ei küsi — — milleks?
Silmi võrgutad.
Jooma hõrgutad
Laintel lendavat lauda.
Laulda trallitad
Kuni hallitad
Märge mullata hauda — — — —

Jaan Kross

Tänapäeva tõigad

1) Kevade saabumisega on ilmad soojenenud. Selle vastu on aga jahenenud pealinna teatriarvustajate vahetorkord. Arvatakse, et temperatuuri muutust põhjustas luik, mis hiljuti kriitikute vahelt läbi jooksis.

2) Omapäraselt elevust tekitas helilooja Oja vaimusünitus. Sündmuse puhul toimus teatud instantside vahel äge nootide vahetus, kuna arvati, et Ojal on „kaassüüdlasi“. Oja aga kinnitab, et teos on algusest lõpuni tema looming ja sarnleb igas üksikasjas oma ellukutsujale. Oodatakse ekspertide otsust.

3) Töölisteri juhid hakanud teostama kokkutõmbamist. Nii mõnigi tüsedam näitleja, nagu Teetsov, arvab, et nüüd muutub olemine kitsaks ja raske on kokkutõmmatud teatrisse edasi jääda — ei mahu! Kokkutõmbajaid see kuuldavasti ei häiri, sest ka kitsaimal laval on küllalt ruumi — nukuteatrile. Ja nukke, kes harjunud kokkupressitud „elamisruumiga“ on meil külluses.

4) Ka Tartu teatrielu mitmekesisust. Kammerteater ähvardab üllatusega. Seni on teatrihuvilised näinud vaid kambriaknast väljaulatuvaid inglitiibu. Arvatakse, et need tiivad ongi peamine „jõuallikas“, mis viivad teatri kõrgele. Meieajal osatakse ju kõikjal lennata kõrgemale kui tiivad kannavad.

5) Vanameister Raua nimeline kunstiaasta käib edasi. Era- kui ka kroonukunsti hooldajad näevad hämmastusega, et meister ei mahu kunstiaasta raamidesse vaid näitab edasilevimise tendentsi. Nii võib kunst tõesti rahva sekka ulatuda, ilma et igasugused asjamehed saaksid seda oma teeneks tembeldata.

6) Pealinn elab rahu. Kuigi vahel tekivad siin-seal kitsamapiirilised osaminimumid, näib olevat kindel, et pealinn pead ei kaota!

Gori

Epigramme

SAJANDI TRUMP

Me sajandi kõrgest kultuurist andku tunnistust menukas puurist!

Tapper

TERVISE ROHI

Lugesime, laulsime, ohkasime kaasa, ise pistime pea oheliku aasa: aiva nüüd kõliseb ajalookett, tervise rohuks rüüpame sapi-vett.

ÖLLEOTRADE PUUDUS

Lasksime mööda paraja külviaja, nüüd on õlleotri pulmadeks vaja. Peigmees kukkus kaela nagu saapa säärest, kosis kuulsa Linda lääne kalda äärest

Riimimäe

Loomisrõõm

KUIGI noorsooküsimus on meie iseseisvuse üks kaalukaid osi, ei kuule me sellest meie ajakirjanduse veerudel ometi samahästi kui mitte midagi. Mõni aeg tagasi, kui päevakorras oli mõningate noorsoo-organisatsioonide ühendamine, oli ju küll ajalehis noorsooküsimuste üle juttu nii ametliku informatsiooni, vastavate ametisikute (neid on meil noorsoo-alal arvukalt!) hooldavate sõnavõtude kui ka poleemika näol. Ent kõike ametlikku ja ülalalttulevat tuleb tihti pidada noorsooküsimusest, eriti aga noorsoost endast sisuliselt kaugel seisvaks. Jäävad veel meie noorteajakirjad, kus noored ise arutavad neid huvitavaid probleeme. Kuid noorteajakirjade veerudki saavad vaevalt avaldada meie noorte tõelisi mõttepakitsusi, kuna sealt sageli kõik üleaisalööva ja ehtsalt norusliku minema pühib vastava kontrollinstantsi võimukas luud.

Nii on väliselt loodud mulje, nagu oleks meie noorsoo, tema arengu ja isetegevusega kõik korras.

Et see aga kahjuks nii ei ole, see nähtub ka V. Pekomäe artiklist „Südamekultuur, kehakultuur, kraadekultuur“ („Tänapäev nr. 2/3 1940.). Ja et mainitud autor ei opereeri mingite õhust haaratud andmetega, vaid kasutab meie nn. tulevase intelligentsi enda häälekandja „Tulevased Rajad“ materjali, siis tuleb asjasse suhtuda juba tõsisemalt. Meie noored tunnistavad end ise vaimiselt pankrotiks. Momendil elatavat mõõnaaega. Seda nad kinnitavad.

Jah, on tõesti ikka ja jälle põhjust meenutada „Siuru“ ja „Noor-Eesti“ kosutavaid aegu ja nende liikumiste revolutsioonilist tähendust toleaja vaimse palge kujundamises. Tõepoolest, tänapäeva liikumatusse tardunud ja sõjapsühhoosist masendatud ellu kuluks päris marjaks midagi analoogilist — virgutavat, raputavat. Ja kuna kevadtuuli oleme ikka ja õigustatult oodanud noor-

telt, siis peaks praegusegi vaimutardumuse murdma noorte keskelt tõusnud leek.

Miks sellist leeki veel pole puhkenud?

Olles teotsenud mõnda aega meie vaimiselt aktiivse, küpse noorsoo ridades, julgen avaldada veendumust, et niipea, kui see n. ö. sundolukord, millesse kogu kaasaegse maailma kultuurielu praegu kuidagi on takerdunud, kui see muutuks ja võimaldaks mõtlemisküpsele noorsoole vaba hingamise, siis noorus ka tõuseks ja haaraks initsiatiivi kogu noorsoo vaimses juhtimises terve ja väarikama mentaliteedi suunas.

Noorsugu ei talu päitseid. Pigem ta juba ohverdab end. Ja nii tunduvadki kõik need rekordspordid, kerge ja nilbe ajaviitekirjandus, tantsupõranda kaapimised ja vateeritud õlad meie noorsoole vägivaldselt süllelukaaluina. Energia ja teoind peavad ometi kuidagi ära reageeritama!

Tabaks hüüda: maha igasugused sundnormid ja ametlikud eeskirjad!

Meie elu on juba sündimisega alates nii risti-rästi läbinormeeritud, et pole jäänud enam ühtki soonekest, kust hoovaks ka hingamiseks seda kõige vajalikumat.

Miks peaksime nooruselt röövima siis suurima, võtma väärtuslikuma: loomisrõõmu? Meie küps noorus ei ole nii kriitikavaene, ta pilk nii tuhm, et ta laseks end toita ja juhtida kõrgelennulistest, paisutatud fraasidest.

Praegu, kus oleme ulastuslike ajasündmuste mõjul kainestatud, tahaks loota, et leidub ettenägelikke, avara pilguga ja realsust arvestavaid mehi neis ringkondades, missugustest käesolevas küsimuses mõndagi sõltuks. Õigele mõistmisele praegu saaks osaks hinnalisim tasu tulevikus: meie noorsoo vaba ja väarikas eneseteostus, parim garantii Eesti ja eestluse kestmiseks.

Tapper

Noortele oma raamatukogusid

NOORTE KÜSIMUS on praegu päevakorras. Ühenduses sellega on ellu kutsutud rida ametiasutusi, nagu Haridusministeeriumi juurde „Noorsoo ja vabariiduse osakond“, Tallinna linnavalitsuse juurde „Noorte büroo“ ning üle maa omavalitsuste juures töötavad „Noorte komiteed“, mille koosseisu kuuluvad peale ametlikkude esindajate veel noorte organisatsioonide juhtivad jõud.

Suuremates linnades, nagu Tallinnas ja Tartus korraldati ankeet noorte olukorra selgitamiseks, kes algkoolist lahkunud ning edasiõppima ei läinud. Selgus, et neil noortel katkeb side mitte ainult kooliga, vaid ka noorte organisatsioonidega, kus nad kooliskäimise ajal liikmeks olnud. Need võimalused, mis kool ning orga-

nisatsioon pakkus noortele vaba aja kasutamiseks — ühised õhtud, ekskursioonid, loengud, raamatud — kõik see kaob korraga noorte elust, kui ta lahkub koolist.

Praegu on püütud koolivabade noorte edasiarendamise eest hoolitseda mitmesuguste kursuste ning loengute näol, neid on peamiselt korraldatud Tartus ja Tallinnas. Päevakorral on ka noorte raamatukogu asutamine Tartus, Tallinnas töötab selline raamatukogu juba pikemat aega.

Külastasin noorte raamatukogusid välismaal — Londonis, Stokholmis ja Pariisis. Kõikjal võis tähele panna, et noorte raamatukogud on kasuks mitte ainult noortele endile, vaid nad on kujunenud tähtsaks kuluurteguriks kogu rahva suhtes.

Prantsusmaal külastasin kolme eritüübist noorte raamatukogu. Üks neist — provintsilinnas Reimsis — on asutatud ameeriklase Carnegie kapitaliga. Ruumid palju avaramad kui pealinnas (Pariisis) noorte raamatukogude omad, mugav ja otstarbekohane sisseseade ning eeskujulik raamatute paigutus erialade järgi.

Stokholmi noorteraamatukogu on samuti Ameerika eeskujul seatud ning seetõttu on tal Reimsi omaga palju sarnasust. Stokholmi raamatukogu on mõeldud kõigile noortele nii kooliskäivatele, kui ka koolivabadele — ruumide avarus võimaldab seda. On isegi erituba muinasjutu harrastajaile, see tuba on vastavalt sisustatud, ta on hämaralt valgustatud ning loob iseenesest vastavat meeleolu. Raadio kaudu võivad kõik rootsi lapsed kuulata pealt muinasjutte, mis seal toas jutustatakse. Stokholmi raamatukogus on peale harilikkude raamatute ning lugemislaua veel omapäraselt illustreeritud artiklite kartoteek, mida noored ise aitavad täiendada, tuues raamatukogusse piltpostkaarte, marke, ajalehelõikeid mitmesuguste küsimuste kohta, mis neid huvitavad; seda materjali sorteeritakse ning täiendatakse sel viisil kartoteeki. Noorte raamatukogu Stokholmis võimaldab noorte edasi arendamist kõikidel aladel mitte ainult raamatukogu materjali, vaid ka isikliku nõuande kaudu, mida teostab raamatukogu personal. Üldse võib personali suhtumine noortesse kujuneda tähtsaks teguriks noorte raamatukogu arendamisel, kui ta peale hariliku, tehnilise ettevalmistuse omab pedagoogilisi ning psühholoogilisi võimeid. Personali eriline huvi oma töö vastu oli kõikjal märgata, kuid eriti paistis ta silma kahes Pariisi noorteraamatukogus, mida külastasin 1939. a. suvel.

Moodsaim neist asub Pariisi linna serval, seal on

noorte raamatukogule ehitatud erihoone — see on ühekordne majake, aia sees, milles on palju valgust ning õhku. Majas on viis eriotstarbega ruumi — kõige mahukam on raamatukogu tuba ühes töötamisvõimalustega — avar ning rõõmsavärviline; selle kõrval kaks töötuba — üks tütarlastele — majapidamis-, õmblemis- ja pesemistööde õpetamiseks, teine — poiste töötuba: puusepa, rauatöö ning muude sellesarnaste tööriistadega. Siis asutuse juhataja ruum ning tarvilikud kõrvalruumid.

Ka teine noorteraamatukogu, mis asub Pariisi tsentrumis on püüdnud arendada noorte raamatukogu noorte isetegevuse paigaks. Kui astud sisse, paistavad otse silma mitmesugused värvilised tabelid erialadelt, nagu loodusloo, ajaloo jne. alal, mis on valmistatud noorte eneste poolt ning on püsiva töö vili. Akendel on mitmesugused taimed, mis istutatud noorte poolt, millede eest nad ise hoolitsevad, samuti akvaarium. Paistab silma ka püramiiditaoline riul uudisteostega noortele.

Noorte isetegevuse arendamiseks tarvitatakse nende abi nii korrapidamisel kui ka raamatute laenutamisel. Aegajalt lavastavad noored ka näitemänge, mille kogu ettevalmistus on noorte eneste kätes. Noorte tegevuse juhtimine toimub igal alal sõbraliku nõuande teel.

Meil on noorteraamatukogud alles kujundamise ajajärgus. Tartus ta pole veel asutatudki, kuid iga uue asutuse loomisel omavad suurt tähtsust just esimesed sammud. On soovitatav, et ka meil noorteraamatukogu kujuneks keskuseks, kus noored leiaksid mitte ainult raamatuid, vaid ka isetegevuse avalduse võimalusi ning sõbralikku nõuannet küsimusis, mis neid huvitavad.

V. Poska-Grüntal

Laps ja ema

Märtsi lõpul s. a. leidis Riias aset Balti riikide lastekaitse komitee koosolek.

Esimene päev oli pühendatud töö-koosolekule, mille avas prof. Kundsins soojade tervitussõnadega. Koosolek käsitas peamiselt maalapse hoolekande küsimusi ja lastekaitset sõja ajal. Ettekantud referaadid Eesti ja Leedu esindajate poolt tekitasid elavaid läbirääkimisi ja mõttevahetusi ning võimaldasid saada ülevaatliku pildi kolmes riigis tehtud lastekaitse töö kui ka tuleviku kavatsuste kohta. Läbirääkimistel jõuti ühistele seisukohtadele, et kõigi kolme Balti riigi rahvusliku juurekasvu allikaks on maa ja sellepärast omab olulise tähtsuse maalapse olukorra parandamine nii sotsiaal-kultuuriliselt kui ka tervishoidliselt seisukohalt. Esitatud aruannetest selgus, et kõigis kolmes riigis lastekaitse töö on teinud suuri edusamme ja leidnud üha süvenevat kõlapinda seltskonnas. Eriti energiliselt on seltskond kaasa löönud käesoleval talvel, mil vajadus tugeva pakase ja sõjaolukorra tõttu oli selle järele ka suur.

Jooksvate küsimuste all kaaluti lastevahetuse küsimust kolme riigi vahel eeloleval suvel ja asuti seisukohale jätkata seda eelmiste aastate eeskujul. Nii Eesti kui ka Läti esindajate poolt anti Leedu esindajatele ületuse võimalikult rohkearvuliselt leedu laste saatmiseks

mõlemisse eelpoolnimetatud maadesse, kuna Leedu eriti on tunda saanud sõjaraskusi.

Teine päev oli pühendatud lasteasutiste vaatlemisele. Suure külalislahkusega näidati Läti tegelaste poolt Leedu ja Eesti esindajatele Riia linna lasteasutisi. Nii külastati eeskujulikku linnaomavalitsuse poolt ülalpeetavat lastepäevakodu, mis enesest moodustab lastesõime ja päevakodu koos, mida juhatab vastava eriharidusega juhataja ja kus töötavad vilunud lasteaednikud. Sama suurt huvi väliskülalistele pakkus Läti Punase Risti poolt ülalpeetavad haiglad ja õdede-kool. Eriliselt paelus huvi ainulaadne üritus Punase Risti juures, mis puudub nii Eestis kui ka Leedus — võimaluste loomine noortele emadele õppida toitma imikut ja temaga ümber käima. Järelepärimisel selgus, et nimetatud ettevõtte on leidnud suurt kasutamist ja kavatsusel on selle laiendamine. Suure innuga jälgisime eriti meie, eestlased, seletusi õdede-kooli kohta, tundes peagu kadedust kuivõrt suurt rõhku pannakse siin õdede-ämmaemandate kaadri suurendamisele. Oleneb ju maa tervishoidlase taseme tõstmine ja laste surevuse vastu võitlemine suurel määral õdede-ämmaemandate rohkusest. Eriti meil on suur vajadus vastavalt ettevalmistatud isikute järele, mis üha süveneb.

O. Olesk

Uus rahvusvaheline õigus

Rahvusvahelist õigust on defineeritud mitmeti. Aga kõik need definitsioonid on ammu ajast ja arust ja käivad lausa risti vastu tänapäeva kogemustele. Õige definitsioon tänapäeval oleks:

„Rahvusvaheline õigus võrdub riikidevahelistele võimusuhetele“. See tähendab: Õigus on alati selle poolt, kelle poolt on võim — sõjavägi, relvad ja raha. Õigust loetavad lepingud. Kord oli aeg, mil näis, et rahvusvaheline õigus kipub hoopis kaduma; see oli siis kui keiserliku Saksamaa juhid ütlesid, et lepingud on paberilipakad. Rahvusvahelised lepingud on aga rahvusvahelise õiguse silmis pühad ja puutumatud ning õieti moodustavadki rahvusvahelise õiguse peaosaks. Niisiis hädaoht oli suur.

Nüüd, jumalale tänu, seda karta ei ole. Ei ole enam ühtegi riiki, kes ei deklareeriks pühalikult, et ta käib rahvusvahelise õiguse normide ja rahvusvaheliste lepingute vastavate paragrahvide järele. Isegi veel enam: iga riik on valmis astuma ennastohverdavalt võitlusse kõigi teistega, kes kuidagi kipuvad rahvusvahelist õigust või lepinguid rikkuma. Muidugi teeb ta seda ainult siis, kui need teised sellega muutuvad kardetavaiks tema kasudele. Ja siis juhtub ikka, et mõlemal on õigus rahvusvahelise õiguse ja rahvusvaheliste lepingunormide järele. Siit tuletub teine moodsa rahvusvahelise õiguse põhiline tunnus: „Rahvusvaheline õigus on õigus, mis annab alati õiguse mõlemale poolele, või õigemini kõigile osalistele, sest neid võib-olla ka enam kui kaks poolt. Eritunnus seejuures on, et suurem õigus on ikka sellel, kellel on suurem võim.“

Mis puutub väikeriikidesse, siis nende suhtes uuel rahvusvahelisel õigusel on samad seisukohad kui endiselgi: Nimelt tunnistab ta neid suveräänseteks üksusteks. Lisaks on aga uus rahvusvahelises õiguses üks neile väga soodne norm. — Vanas rahvusvahelises õiguses oli nende oma asi, kuidas nad endaga toime tulid. Uue rahvusvahelise õiguse järele: väikeriik on osa suurriigi eluruumist ja allub sellisena automaatselt suurriigi kontrollile ja kaitsele.“

See ei ole kuidagi vastuolus eelmiste punktidega, sest esiteks, kuna eluruum ei ole millegagi kindlasti piiratud mõiste, on samasugune kaitsealla võtmise õigus kõigil asjasthuvitatuil. Mis puutub väikeriikide suverääniteeti, siis kaitse alla võtmisega seda ei rikuta kuidagi, vaid siin on tegu sõbraliku aktiga lihtsalt vaenlasest ettejäudmiseks. Kaitsja seab ainult oma garnisonid kaitsealuse pealinna ja teistesse tähtsamatesse punktidesse, aga ei okupeeri neid ega võta omale. Selles on jälle erinevus vana ja uue õiguse vahel. Nimelt: Uue rahvusvahelise õiguse järele võõraste vägede sissetung riigi territooriumile ei tähenda selle riigi suveräänsuse rikkumist, tingimusel, kui tungivad suure riigi väed väikesse riiki, sest suure riigi õigus on suurem niivõrd kui on suurem ta võim. — Õieti ei saagi seejuures olla sissetungimist, sest tegu on õieti sõbra külustusvisiidiga, mida väikeriigi väike õigus ei saa tagasi lükata. Tingimus, et sissetungija peab olema suurem, on väga oluline, sest ainult suurel riigil on eluruum, mida ta on õigustatud

ja peab kaitsma. Teisiti, kui sissetungid toimuvad vastastikkumise suurriikide vägede poolt, siis selle lahendamiseks on ka uuel rahvusvahelisel õigusel raskusi, sest siis tuleb täpsalt vaagida, kumma õigus on suurem ja see ei ole igakord lihtne ning tekitab ilmaasjata relvastatud konflikti, sest jumal tänatud, sõda uues rahvusvahelises õiguses tüliküsimuste lahendusvahendina enam ei tunnustata. Nüüd lahendatakse kõik ainult „relvastatud konfliktidega“. Sisuliselt ei erine relvastatud konflikt just eriti palju sellest, mida vanas rahvusvahelises õiguses nimetati sõjaks. On aga ikkagi suur samm edasi üldise rahu poole, sest kui termin „relvastatud konflikt“ saab ainumaksvaks, muutub sõda ainult vanaks ajalooliseks mõisteks. Praegu ta seda veel täiel määral ei ole, sest on tuntud traditsionaliste, kes ikka veel ei taha vanast hirmsast sõnast loobuda.

Neutraliteet on uues rahvusvahelises õiguses endiselt aus, ainult sisuliselt on toimunud väike nihkumine. Nüüd võiks seda defineerida: „Neutraliteet on mõne riigi poolt üldiselt teatavaks tehtud fakt, et see riik ei võta osa käimasolevast relvastatud konfliktist. Kui neutraliteedi on välja kuulutanud suurriik, siis tähendab see, et tema poolt võimalikult toimepandud relvastatud, majanduslikke, propagandalisi jne. akte tuleb võtta neutraliteedi kaitseaktidena ja neid sellistena austada kui erapooletuse tunnuseid. Kui aga neutraliteedi on kuulutanud väikeriik, tähendab see, et iga konfliktiosaline suurriik võib selle riigi territooriumi kasutada vabalt oma soovide kohaselt sõjalisteks baasideks jne.“

„Eluruum“ on uus mõiste rahvusvahelises õiguses. See tähendab maa-ala ühes sellel asuvate riikide ja rahvastega, mida mõni suurriik soovib saada oma valdusse või muidu võimu alla. — Suurriigi õigus oma eluruumile on absoluutne. Selle vastu ei saa vaielda ükski selles ruumis asuv riik või rahvas. Kui siiski tekivad eluruumi küsimuses lahkarvamised, lahendavad asja suurriigid omavahel kas rahuliku õiguse, see tähendab võimu vaagimisega konverentsilaua taga või relvastatud konfliktiga. Lahenduse leidmise lihtsustamiseks kasutatakse „Ha-hatamist“. Ka see on uus mõiste ja tähendab „eluruumile õiguse andmist kindlaksmääratud kombel kaasa rääkimiseks“. Kaasarääkimine koosneb harilikult väljenditest: „jah“ ja „palun“. Eluruum sisaldab endas peale maa ja vee ning nende varade ka rahvad, õhu, raudiolained, teadete- ja rääkimise monopoli ning muud.

Samaladseid muutusi on rahvusvaheline õigus veel palju läbi teinud. Näiteks meresõjaõigusse on juurde tulnud õigus lasta erapooletuid kaubalaevu hoiatuseta põhja ja avada siis veel päästepaatidele tuli jne., aga siin ei ole võimalik minna kõigisse finessidesse, eriti kuna uus rahvusvaheline õigus on alles kiiresti arenemas ja asja just sõja üleviimine Skandinaaviasse avas võimalusi uuteks üllatavateks edusammudeks. Lõpuks on ju käesoleva ülesanne ikkagi ainult iganenud rahvusvahelise õiguse teooriate õperaamatute tarvitamiseksõlmatuse ja vana rahvusvahelise õiguse ülikoolis ja mujal tuupimise tarbetuse näitamine.

V. M.

Kuuldud raadiost

RINGHÄÄLINGU saatekava muusikalise osa kohta on kuulda sagedasti küllalt nii kiidukui ka tänuavaldusi. Kuid palju on ka neid, kes kunagi päris rahul ei ole ei kerge ega ka sümfoonilise muusikaga. Olen pikemat aega jälginud raadiovestlusi ja pean tunnustama, et on tõesti raske vastu tulla kõikidele, ehk vähemalt pooltelegi nendest, keda ei rahulda muusikaline osa raadio saatekavast.

Eesti riigi algusest peale on meie muusika suuri edusamme teinud nii koori- kui ka instrumentaalmuusika alal. See võrdlemisi lühike ajajärk kunstielus on meile andnud seda, mis õigustab uhked olema, et meil on midagi omapärast, mis ei ole enam tingitud võõrastest elementidest, vaid kasvab meie omal pinnal. Oleme saanud rahvusliku, iseseisva muusika. Ei ole tarvis äraiganenud „paadimehi“, „marupolka-sid“ ja „reinländerisi“ ning teisi sarnaseid Ringhäälingu kavva mahutada (mida küll veel liiga paljugi tehakse, eriti laupäeviti). Maal on nad „sisse juurdunud“, kuid nad ei ole veri meie verest.

Samuti nurisetakse raskema, tõsisema muusika üle: — sellest ei saavat igauks jagu või aru, ja seda pakutavat liiga sagedasti. (NB! Pean omalt poolt ütlema: — liiga vähe) ja mis ta veel enesest olevat — „mürts siia, pauk teisale“. Jah, kes ei suuda seda seedida, pööraku selleks õnnetuks hetkeks osuti ots mujale, ja andku võimalust teistele neid „mürtse“ nautida.

Eriti viimasel ajal on meie Ringhääling oma kava väga mitmekesistanud nii kerge kui ka sümfoonilise muusika suhtes. Ja mis peasi, on küllalt võimaldatud meie uuemaid koori- ning orkestriteoseid kuulda. Siin leiame, et meie muusikakunst otsib enesele iseseisvust, rahvuslikku omapära, ta on seda leidnudki ja nüüd sammub julgelt oma rada edasi — ei toeta võõra kepi najale. Palju seisab veel ees, mis tuleb täide saata, palju on lünki ja puudub veel nii mõndagi. Meie muusikakunst püüab aga innuga ja tõsise tahtega ohje hoida ja edasi samuda seda õiget teed, mida väärrib meie rahva kunsti omapära.

J. Simm

Kummalist tänapäeval

1.

TARTUS end. postijaama platsil ehitatakse suurt hoonet. Hoone mis hoone, aga esikülj on tal painutatud veidralt looka. Üle ehituse laiub kõrge püstkatuse, raske ja inetu, täis väikseid aknaauke. Katuse harjal aga ilutseb midagi tornitaolist, samuti ebaproportsionaalne ja esteetiliselt sobimatu nagu kogu hoone üldse. Vaatad ja mõtled, mis stiil või „kompositsioon“ see peaks küll olema? Vast mõni vastne ajakohane stiil?

Aga — ei olegi tarvis palju meelde tuletada: omal ajal ehitasid mõisnikud säärases stiilis mõisa karjalauete, — ikka kõrgete, raskete katustega, et oleks laudal rohkesti ruumi õlgedele ja aganatele. Ja väikesed õhuaukud olid laudakatustes kah, ning sageli ilutses katuse harjal ka väike torn kellaga — moonameeste kokkuhelistamiseks. Kuid üks asi oli mõisa karjalaudal ometi teisiti: nende „fassaad“ oli siiski sirge, aga mitte lookas...

Käib igapäevane kodanik mööda sellest suurest ehitusest, mis rahvale läheb maksma rasket raha, suutmata aru saada milline raskuse vaim on juhtinud neid inimesi, kes on koostanud selle kummalise välimusega hoone projekti ja sõandanud selle järele ehitada.

Kuid — ega säärane asi siin pole ainuke. All linnas Vabaduse puiestee ääres on teine, pea samasugune, mille mõne aasta eest püstitas Eesti Pank. Niipalju kui kodanikud mäletavad, pidi Eesti Panga hoone saama üks kaunemaid ehitusi Tartus. Projekt oli arhitektide poolt valmistatud igati kaunis, kuid ega selle järele lastud ehitada: tulid kokku targad komisjonid ja „asjatundjad“

ning tagajärg oli see, et projektis ettenähtud proportsionaalse katuse asemele kästi ehitada ebaproportsionaalne kõrge ja raske katus, mis hävitas hoone sihvakuse ja sirus seinad vastu maad — mõisa künnete ja karjalauete stiilis. Ongi harilikud kodanikud leiutanud tolle hoone kohta väga tabava mõistatuse: Mõista, mõista, mis see on: suur künne väikese heinamaa ääres!...

Ent — Tartu ehituspärlitel on veel teisigi kaaslati mujal linnades. Üks säärane ilutseb väikeses Võrus turuplatsi ääres, — Eesti Panga Võru osakonna hoone. Samalaladse künnikatusega, samuti ebaproportsionaalsete detailidega katusel, samuti raske ja rõhuv — kaugel lihtsamastki arhitektuurse ilu mõistest. On ilmne, et siingi on hoone projekteerimisel tegev olnud sama raskuse vaim, mis viimasel ajal siin ja seal meie avalikkude hoonete püstitamisel näitab oma ebaesteetilist palet.

2.

Viljandist teatavad ajalehed kummalisi asju: ankeedi najal on selgunud, et suur protsent algkooli õpilasi võtavad napsi otse vanamehe moodi.

Kes meie elu struktuuri viimase kahekümne aasta jooksul on tähelepanelikult jälginud, see ei imesta eelnimetatud Viljandi uudise üle sugugi. Kui alkohol on kodus ja eriti seltskonnas suure au sees, kui joodud õlle ja viina ning likööri kvantumi järele hinnatakse olenguid ja pidusid, kui napsi saab igast külapoest, kui piirituse peal töötab meie kultuurkapital — miks peab põlgama alkoholi siis väike alaealine koolijüts?! Või

A. S. KAUBA PANK

TARTUS, SUURTURG 12 * OMA MAJAS

KODUKESKJAAMA TELEFON 41-40
JUHAUSE TELEFON 22-09

OMA KAPITALID ÜLE
KR. 550.000.—

TOIMETAB KÕIKI
PANGAOPERATSIOONE

KINDLUSTUSE AKTSIASELTS «EESTI LLOID'I» TARTU PEAESINDUS

„Tänapäevast“, „Noor-Eestist“ ja muist asjust

Viimase või käesolevale eelneva numbriga lõppes „Tänapäeva“ viies aastakäik. Nii siis on „Tänapäeval“ käes „juubel“, viie aasta juubel.

Elame ju praegu igasugu tiitlite, ordenite, juubelite ja muude mania grandiosa teostamiste ning püüdluste äraval ajastul, kus inimesed on valmis ära salgama iseenast, oma vanemaid, sugulasi ja sõpru, kui aga saaks kuidagi tähelpanu äratada enese isikule seal, kus võim asub, kust midagi loota on.

Sellal pole harulduseks ka inimestel ja asutustel viie, kümne, viieteistkümne aastased „tegevuse juubelid“. Ja sünnipäevad? Noh, neist ei maksa rääkida! Need on kujunemas nagu mingiks mungumiseks alluvate, sõprade, tuttavate ja ka ülemuste poole. Paigutatakse kas või maksu eest oma pilt ja elulugu ajalehte, et vaadake ometi — mul on sünnipäev!

Halenaljakaš ja kurb ühtlasi paljude seesuguste „tegelaste“ suhtes.

Sellises olukorras on rohkem õigustatud kui tuhandet teistel, et ajakiri „Tänapäev“ oma viieaastast elu täis okkaid, autodafeid ja „magneetilisi miine“ ära märgib mingi juubelinumbriga, millega ta muidugi ei taotle kellegilt mingit hoosiannat või andi.

*

Aasta kolmekümneviie eest löid meie kirjanike veteraanid ning teised kirjanduse harrastajad koos noor-eestilise kirjanduse liikumisega ka „Noor-Eesti“ kirjastuse. Kuna esimene on ajavoolus vaibunud ja mitmeti oma ilmet muutnud, töötab teine jõudsalt edasi.

Nii on „Noor-Eesti“ kirjastus meie sule ja kirjameeste oma, vanim ja suurem kirjastus, mille juurde, kahjuks

peab tema see ainuke olema kes ei joo, kui kõikjal ta ümber voolab alkohol — mis hoiab Eesti kultuuril hinge sees.

Tõesti, kummaline on tänapäev! Majad ehitatakse looka, kultuuri kannab piiritus ja perekondlistel pidudel ning olengutel laulab intelligent ja mitteintelligent täiel suul:

Ma viimased sendid Viktooria viin,
Joon ennast täis kui . . . .,
Ja ütles, mis elul on viga!..

Kodanik

killunemise mõjul, on tekkinud ka teisi analoogseid ettevõtteid.

Nagu noor-eestiline kirjanduslik liikumine taotles juba algusest peale europaseerida meie tookordset romantismi ja kiriklik-õpetliku kirjanduse sisu, nii on ka kirjastus euroopaseerinud teoste välimust ja levikut rahva sekka. Selleks, või leviku laiendamiseks võiks eeskätt nimetada juba vene ajal rahva avalikkude raamatukogude asutamist ja organiseerimist, mis noor-eesti ringidest algatuse sai.

Ideaaliks oleks muidugi, et iga perekond omaks mõnesajakõitelise oma raamatukogu. See oleks ka eestlase individualistliku iseloomu kohane. Meie rahva kehvuse ja madala elustandardi juures, milles meid saatus raudse pihuga hoiab, pole see aga lähemate aastakümnete jooksul teostatav.

Ent selle poole peame püüdma. Rahva kultuuri ja kirjanike huvides nimelt. Praegusel jubedal ajastul, kus suurriigid ja rahvad üksteisele „kultuuri“ töötavad ja pakuvad vaid mürskude, pommide ja lennukite abil, peavad väikerahvad oma olemasolu tõelise kultuuri abil kindlustama.

Nii võivad need väikerahvad, kes praegu käimas olevast surmatantsust pääsevad, tulevikus ehk mõneleegi kultuuri ja suunanäitajaks saada, nagu seda ajaloost teame.

Meil käib praegu kogu maal ratsionaliseerimine, standardiseerimine ja suunamine. s. o. pahede kõrvaldamine.

SUDEROL

EEMALDAB JALGADE JA
KAENLAÕÕNE HIGISTAMISE

U/Ü. „RAVIMI“ FARM. LABORAT. TARTUS

Ilmub 8. mail s. a.
TAEVASKODA
JA
VALGEMETSA

sõnas ja pildis

Koguteos

Toimetanud Jaan Vahtra ja Al. Ivask

Raamat turistidele, koolidele, ekskursioonidele, suvitajatele, loodussõpradele

Sisus: populaarteaduslikke artikleid loodusteadlastelt, õngesportlastelt, matkajatelt, meeleolu kirjeldusi, Taevaskoja muinasjutte, juhiseid huvireisijatele ja suvitajatele

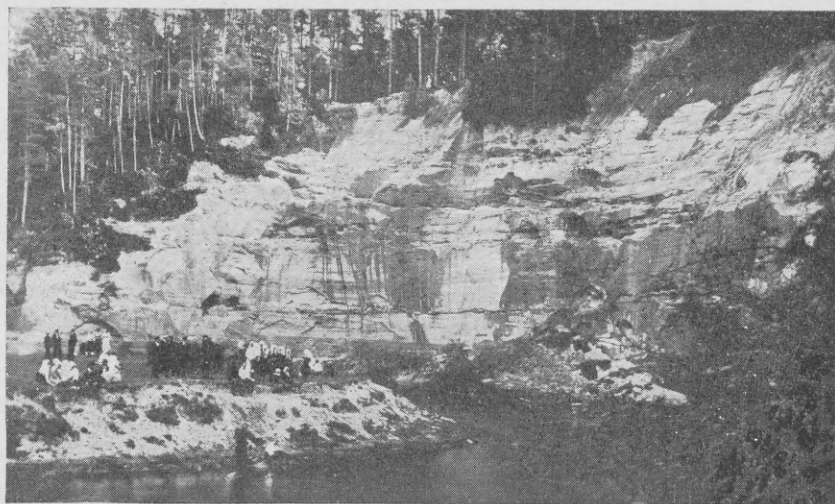
Raamat annab täieliku ülevaate TAEVASKOJA ja VALGEMETSA kaunimatest kohtadest, geoloogiast, taimestikust, lindudest, loomadest, kaladest, suvitamisvõimalustest jne.

Teksti kaunistavad 70 kunstipärast originaalfotot Taevaskojast ja Valgemetsast, peale selle 3 ülevaatlikku maakaarti. Kaust 21×14 sm, 128 lehekülge

Hind kr. 1.50

Pealadu „KOOLIVARA“ rmtkpl. Tartus, Võidu tän. 10

Koolid, ekskursioonide juhid, huvireisijad, suvitajad — saatke tellimised aegsasti!

Ent seni pole veel püütud sopakirjanduse pahet kõrvaldada.

Rahva kehvast, ostujõu vähesust kasutavad „ärimehed“ ja paiskavad turule seeriatega viisi röövliromaane, mida rahvas, eriti koolinoorus 12 senti tükk lugemishimu vaigistuseks agaralt ostab. Kui keegi nendest ei suuda üksinda 12 senti välja anda, siis loovad koolilapsed endi keskel sent-kollektiivi, kes ühisel jõul ostab ja naudib noid „kuulsaid“ romaane.

Ja seesugusele laste ning rahvahinge mürgitamisele „ärimeeste“ poolt, kes oma nimegi ei julge avaldada, ei tehta ikka veel takistusi!

Meie suuremad kirjastused annavad igal aastal välja suuri summe kuulutuste näol ja muul viisil oma teoste reklameerimiseks. Ent selle asemel pole keegi nendest — ega ka ühiselt — kas suutnud või soovinud välja anda ajakirja või ajalehte, ehk juba olemasolevatele läheneda, et need objektiivselt soovitaks ja selgitaks rahvale teoseid, mida nad kirjastavad, nagu see välismaail sünib. Teisiti pole kirjanduse leviku arengus lootatav edu.

Aasta viie eest asutas „Noor-Eesti“ ajakirja „Tänapäeva“, mis pidi muu hulgas populariseerima kirjanduslikke teoseid. Algatus oli õige ja ajakirja leviku areng soodne.

Neid sidemeid püüab „Tänapäevaga“ ka edaspidi, uue väljaandja ajal alal hoida „Noor-Eesti“ ringkond. Sest heade raamatute levik on noor-eestilise liikumise juhtimõte, mis moodustab ühe nurgakivi meie kultuuris ja tänapäevagi vaimses pales.

K. Laagus

EVA
naaberrossid
25TK.-37 S.

ETK
KORGE KVALITEET

Pehme mõnusa maitsega!

Ideelisest kirjandusest ja formalistlikust arvutusest

2.

Meie akadeemilise arvutusega (mitte kõigi arvutajatega) tuleb siiski vaielda. Ma ei kahtle, et akadeemiliste arvutajate seisukohavõetud kirjanduse puhul on kõigest hoolimata otsekohesed, siirad. Nende kirjutusi juhib kindel veendumus oma sümpaatia- ja antipaatia-avalduste õigluses. Kui nad kedagi kiidavad, siis hinge- ja vaimusugulusest kiidetavaga, kui laidavad, siis seetõttu, et nende sisemine mina keelab kiitmast. Neil on kindlalt väljakujunenud vaade kirjanduse kui kunsti olemuse, ülesannete ja abinõude kohta. Nad on kildkondlikud, aga nende kildkondlus on kõrgemat — vaimset laadi. See hõlmab ja tunnustab ainult niisuguseid kirjanduslikke voole ja teoseid, mis mahuvad ühise nimetaja alla: esteetism.

Muidugi esteetismil kui individualistliku kultuuri eluja iluideaalil ei tohiks enam püsi olla tänapäevases maailmas. Elame rahvamasside ja -klasside esiletungi ajastul, kus pearõhk isiklikult asetatakse ühiskondlikule. Ent on olemas vähemalt kaks riiki Euroopas — Prantsus- ja Inglismaa, kus individualistlik kultuur kuni viimase sõjani on õisi ajanud. Seal on tekkinud ja kadunud rohkeid kirjanduslikke voole, voolukesi ja suundi, millest mitmeski ligemal vaatlusel ei ole raske ära tunda vana esteetilise individualismi uusi väljapurskeid — olgu kasvõi pahu-pidipööratud kujul. Ja meie akadeemilised arvutajad, kelle kirjanduslik maitse on kujunenud prantsuse ja inglise eeskujudel, teinekord otseselt Pariisis, Londonis ja — Oxfordis, on ülitundlikud kõige vastu, mis Prantsus- ja Inglismaal iganes moes on. See on omamoodi vaimne kadaklus, mis paneb nad pimesi ihalema kõike prantsuslikku ja inglisklikku. Mis aga noil mail uut ning isearatsevat tuleb kirjandusturule, olevat aina peen, vaimukas, subtiilne, ülilkultuurne.

Meenutagem siin vaid mõningaid moodsaid kirjanikke, keda akadeemilise arvutuse poolt aastate jooksul meie lugevale üldsusele on tutvustatud ja kiidetud kui ainulaadseid. Need on: prantslasist Marcel Proust, Jean Giraudoux, Paul Morand, Joseph Delteil j. t., inglasist James Joyce, D. H. Lawrence, Aldous Huxley j. t. Mõni neist üllatavat oma sügava psühholoogilise analüüsiga, mõni intellektuaalse avaruse ja iroonia vahedusega, mõni jälle enneolematult omapärase stiiliga. Loogiliselt järeldub siit, et Eestis ei ole stiilikvaliteetideltki noile prantslasile ja inglasile vastavat kirjanikku, muust kõnelemata.

Vaadeldgem ometi pisut ligemalt, kuidas on lugu kõigi nende kvaliteetidega.

Mis puutub psühholoogilisse analüüsi kirjanduses, siis ei ole see esteetiliselt sugugi paratamatu. Psühhologismi nõue sai võimalikuks alles psühholoogia kui teaduse arenguga. Uusaegne peenenev individualistlik kultuur aga andis omakorda hoogu, et kirjanikud üha enam andusid eneste ja oma kangelaste sisevaatlusele ja -vaatlususele. Õilishingede kultuse tekkimine hakkas meilgi levitama psühhologismi kirjanduses.

Primitiivseis muinasjutudes on peaasi tegevus ja kujud ainult tegevuse kandjad. Vist ükski arvutaja ei lähe

Punamütsikese kujult nõudma psühholoogilist usutavust. Tuhat ühe öö muinasjuttudes ja kõigis teiste rahvaste luulelugudes näeme eetilist väärtustamist: ühed tüübid on kurjad, teised head, esimesed saavad karistuse, teised tasu. Ei rajane mingil hingeelulisel paratamatusel ei keskaegsed Artus-romaanid, ei Ariosti fantastilised sündmused ega Molière'i jandid. Lope de Vega või Corneille'i kujud ei ole sugugi arvestatud psühholoogilise mõju saavutamiseks. Schilleri kangelased on ilmsesti skemaatilised. Kui Aischylose, Euripidese, Shakespeare'i teoseid leidubki kohti, mis veetlevad oma psühholoogilise tabavusega, siis on see juhuslik nähtus, mitte kirjaniku sihi-teadliku taotluse tulemus. Shakespeare oleks küll hämmastatud, kui ta kuuleks, mida moodsad psühholoogid tema Kuningas Lear'ist või Hamletist „välja selgitavad“. Kui jutt on Dostojevskist, Maupassant'ist ja teistest varasemaist sügavaist psühholoogidest, siis tuleb seda võtta mitte teadusliku psühholoogia, vaid vaistulise „sissetundmise“ mõttes. (V. ligemalt: R. Müller-Freienfels, *Die Literatur I*, 1928.)

Möödunud sajandi lõpust saadik on psühhologiseerimisega kirjanduses mindud järjest kaugemale. Esteetilise individualismi ajastul ei lepita enam tüüpilisega, vaid hakatakse igal pool otsima individuaalset. Kuna endised kirjanikud oma kangelasi iseloomustasid üldjoontes, teevad nüüdsed seda loendamatu üksik- ja pisiasjade kuhjamisega. Tahetakse ilmtingimata igat tegelase sammu ja toimingut hingeeluliselt põhjendada, motiveerida. Ei taheta süüdistada, vaid lihtsalt mõista, aru saada. Selleks püütakse pilku heita inimese viimsesse kui hingekurdu, hakatakse huvi tundma hingeeluliste lõpmata väikeste arvude vastu. Koos psühhooanalüüsi kui teadusliku süsteemi arenemisega jõutakse lõpuks välja alateadvuse valdkonda.

On endastmõistetav, et tänapäeval kirjanduslik teos peab üles ehitatud olema psühholoogilisele paratamatusele. Lugejale peab jääma mulje, et „see kõik“ just nii ja mitte teisiti pidi hargnema. Aga kui psühholoogilise analüüsiga minnakse liiga kaugemale, nii et see muutub omaette kunstiks kunsti pärast, siis tekib juba küsimus, millega niisugust analüüsi vaja on.

See küsimus tekibki meil Marcel Prousti puhul, keda akadeemiline arvustus meile on tutvustanud kui võrratut psühholoogi.

Marcel Proust on kirjutanud viieteistkümnepäevase romaani *Kadunud aja otsingul* (ilmunud ajavahemikul 1913—1928.) See teos, mille läbilugeminegi juba äärmist pingutust nõuab, on peagu terveni rajatud hingeeluliste lõpmata väikeste arvude kokkuarvamisele. Nagu kinofilmidest tuttava aeglustatud võtte ehk ajaluu abil jälgitakse siin kogu seda kadunud aja otsingut — meeldetuletamist. Meenutatagu vaid suudluse kujutamist teose *Soodoma ja Komorra* nimelises osas. Piinliku hoole ja püsivusega vaatleb autor igat pisimatki varjundit selles pidevas muutumises, mis toimub naise näol armastatu näo sellele lähenedes. Peab otse imestama niisugust läbelikkust üksik- ja pisiasjade tagaajamisel, millel ei paista olevat mingit mõtet ega otstarvet.

Marcel Proust olevat realist (ehk verist), kes seadvat esikohale tunnetuse. Tõsi jah, ta tunnetamine on ehtsalt prantsuslik — peen ning „subtiilne“. Kuid see on sama kasutu nagu sõelaga veekandmine. Freudliku varase lapsea väljatõrjutud mälestuste ülesotsimisega võrreldav kadunud aja otsing ei lõpe mitte lugeja rahuldamisega. Kogu see hingeeluline „mikroanalüüs“ on lihtsalt tapvalt väsitav ega mõju kuigivõrd viljakalt. Selle tunnetuslikul sisul ei ole praktiliselt mingit tähtsust. See osutub lõppude-lõpuks siiski kunstiks kunsti pärast. Ja sellisena see võib naudingut pakkuda ainult „ülikultuurseile“ esteetidele.

Võrreldes Marcel Proust'iga on inglise kirjanik James Joyce märksa aja- ja elulähedasem. Tema palju kõmu sünnitanud peateos — romaan *Ulysses*, mis ilmus esmakordselt tervikuna Pariisis 1922, on aga siiski kirjutatud nii „omapäraselt“ kokkulapituid vormis ja stiilis, et tarvis oli hulk kommentaare, enne kui sellest hakati „õieti“ aru saama.

Seletatakse, et pealkiri *Ulysses* käivat eeskätt teose kompositsiooni kohta, kuna see on rajatud vastavalt kreeka *Odysssea* kompositsioonile. Rändavaks Odysseuseks on siin Dublini ajalehe kuulutustekorjaja Bloom, ja tema seiklusrikkaille rännakuile kodulinna Dublinis üheksateistkümneme tunni jooksul (16. juunil 1904) ongi pühendatud kogu romaan. Teise peakujuna esineb selles ühepäeva-romaanis Stephan Dedalus, ühe Joyce'i eelnenud teose kangelane. Joyce'i jutustamisviisiks on peamiselt nõndanimetatud „sisemonoloog“ — *monologue intérieur*, — mis seisneb selles, et kirjanik sõnastab kõik oma tegelase mõtte-, kujutelmade-, mälestuste-, unistusteraasukesed selles järjekorras ja sellisel kujul, nagu need tegelase teadvusest hetk-hetkelt läbi vilksatavad. Ei küsita, kas nende vahel on mingit sidet või ei, kas nad on tegelase kohta iseloomustavad või ei, kas nad on head või halvad, tsensuursed või mitte. „Sisemonoloog“ ja „mikroanalüüs“ abil taotleb Joyce oma Odysseust Bloomi, seda kõige harilikumat kodanikku, tema eksirännakul nii sisemiselt kui väliselt viimse piasiasjani valgustada. Seoses sellega näidatakse Dublini päevast elu, askeldusi ajalehetoimetuses, poliitilist võitlust, sündimist, surma. Kuskil vaieldakse kunsti ja geeniuse üle, vilksatavad mõõda stseenid voorimeestekõrtsis, baares, teistes lokaalides. Järgneb veel igasuguseid avantüüre, elamusi, mõtiskelusi, kord üsna lihtlaseid, kord veidraid, ja siis jõuab Bloom tagasi koju. Raamat lõpeb muidugi „sisemonoloogiga“. Proua Marion Bloom lamab voodis oma mehe kõrval unises „enesevaatluses“ enne lõplikku uinumist. Üha segasemaks muutudes voolavad mitmesugused mälestused, kujutlused ja unistused läbi proua väsinud aju, täites ligi poolsada raamatu lehekülge. Sel segasel üleminekul ärkvelolekust unne kaovad romaanist isegi kirjavahemärgid.

Sama kirev kui teose sisuline pool, on ka selle stiil. See on kummaline segu klassikalisest proosast, tänavazargoonist, oskussõnadega küllastatud teaduslikust, lihtlabasest ajalehestiilist. (Ligemalt: Carola Giedion-Welcker, *Neuer Schweizer Rundschau*, jaanuar 1928.)

Esimesena sattus *Ulyssesest* vaimustusse prantslane V. Larboud, avaldades selle kohta enam-vähem selgitavana

paistva kommentaari. (*La Nouvelle Revue Française*, aprill 1922.) V. Larboud mõjul läks Prantsusmaal moodi eriti Joyce'i kõmuline kirjanduslik võte: „sisemonoloog“, (mille, muide, irooniline Giraudoux hiljemini ristas vananimelikuks omaette pomisemiseks).

Joyce'i „sisemonoloogides“ ilmnev inimespsüühika alateadvusliku voolu tähtsustamine saab Prantsusmaal tunnismärgiliseks kogu kirjanduslikule suunale: sürrealismile (Louis Aragon, Breton, Soupault j. t.). Teiselt poolt on sellele suunale kaheldamatult mõju avaldanud ka Freudi filosoofia. Ühe manifesti järgi oli selle suuna käsitus kirjanduslikust loomingust niisugune, et kirjanik kirjutagu vaid seda, mis alateadvus talle dikteerib, Tähendab, kirjanduslik teos koosnegu ainult sidemeta ja pidemeta „sisemonoloogidest“! Mõistuse kaalutlusil ärgu olgu midagi ütlemist!

Tugevamalt kui Prantsusmaal avaldas alateadvuse tähtsustamine ja teaduslik psühhoanalüüs mõju siiski Inglismaal ja Ameerikas. Inglismaal nägi uus, pärastmaailma-sõjaaegne kirjanike põlvkond asju ainult kas läbi intellektuaalse iroonia või psühhoanalüüsi prilli. Tüüpilisema psühhoanalüütilise kirjanikuna on meile sealt tuvustatud D. H. Lawrence'it. Kuid peale tema on seal (ja Ameerikas) terve rida seda laadi kirjanikke, kellest paljud ühes alateadvuse primaadi tunnustamisega on üle võtnud ka Freudi meetodika ja sümbolika.

Inimesed, kes olid tundeerskate noortena kaasa teinud maailmasõja ning sellele järgnenud laostumise, pidid paratamatult läbi elama seismise murrangu. See viis neid pettumuseni paljudes seniseis väärtusis, usust loobumiseni ja iroonianeni. Kirjanikul oli siin „üks otsemaid suundi tee analüüsile: lihtsustada kogemuste ja tunnete kompleksi, viia neid tagasi algelementidele. Mitte Übermensch, vaid Allmensch on aja ideaal. Seesugusena on James Joyce'i *Ulysses* kaasaja pahede ja vooruste koodeks. (G. Saar: „Kaks inglasi“, *Looming* 1928, I, lk. 358.)

Selles kogemuste ja tunnete lahtikoorimises algelementideks tuli kirjanikele suurel määral abiks just Freudi rajatud psühhoanalüüs. Uurides igasuguste neurootiliste ning psühopatoloogiliste tüüpide hingeelu, avastasid psühhoanalüütikud suure sarnaduse sellise tüübi ning lapse ja primitiivse ehk mütoloogilise inimese hingeelu vahel. Mütoloogilise inimese fantaasia, nii nagu see väljendub tema müütides ja muinasjuttudes, on oma olemuselt puht infantiilne. Ja nii pöörduvadki psühhoanalüütikud lapse ja primitiivse inimese psüühika allikaile, et sealt pidepunkte leida maailma lahti- või übermõtestamiseks. Omapärase unenägude ja rahvaluule sümbolika seletamisega nad jõuavad selle müstilise „maailmapõhjani“, mis toidab meie alateadvust kui inimespsüühika keskset tuuma.

Schopenhaueri (ja ka Freudi) järgi inimene ei tahtvat mitte seepärast, et tal oleks põhjus tahta, vaid ta leiutavat põhjusi seepärast, et ta seda tahtvat. Nii ta töötlevat välja isegi filosoofilisi ja teoloogilisi süsteeme, et riietada oma soove.

Freudlik maailma lahtimõtestamine, kogemuste ja tunnete kompleksi lihtsustamine näiteks inglise kirjanduses, millest eespool oli juttu, vastab väga hästi Inglismaa sõjageneratsiooni soovidele. Sõja võitnud maal ei

tehta mitte revolutsiooni. Aga inimesed, kes on olnud sõjas, on ometi käinud metsalise rada — kaotanud oma hingelise tasakaalu, muutunud teatud määral neurootiliks. See omakorda mõjustab aja vaimset palet, nii siis ka kirjandust. Sisekonfliktidesse takerdunud generatsiooni tung uue kokkukõla, kindlusetunde — rahu ja õnne järele ei suundu mitte ühiskondliku struktuuri muutmisele, vaid seesmisele „eneseparandusele“. Ideaaliks saab lapse ja mütolooilise inimese teadvus oma terviklikkusega.

Meenutatagu selles seoses ka meie Kirjandusliku Orbiidi rühma — samuti sõjageneratsiooni kuuluvate kirjanike — võitlust „maisema ning lihtsama elusuhtumise“ pärast. Meenutatagu Hugo Raudsepa „maailma lahtimõtestamist“ teoreetilisis artikleis, Mikumärdis, Põrunud aru õnnistuses, Kompromissis.

Jaan Kärner

Õienduseks

Eelmises nr-is on artiklisse „Vaimse juhi pärandus“ sattunud mõned eksitavad trükivead. Esimese veeru 34. ja 35. real palutakse „Organisatsiooniline tiib“ asemel lugeda: „Organisatsiooniline töö“, teise veeru 31. ja 32. real „Vanapagana tugev“ asemel: „Vanapagana lugu“ ja neli rida edasi „vaimsel loomisjärgul“ asemel: „viimse loomisjärgul“.

Tellige „Tänapäeva“

endisi aastakäike.

Nad annavad Teile meie viimase viie aasta kultuuriarengu ja ühiskondliku võitluse läbilõike.

Keetke ja küpsetage elektripliidil!

Tutvuge elektri-majapidamisaparaadiga
Tartu Linna Elektriijaama näitusel

Avatud kella 8—14. Tartu, Söögiturg 7,
telefon 41-10.

Elisabeth Sell

Eesti-saksa sõnaraamat

Redigeerinud dr. phil. P. Ariste
ja mag. E. Nurm

Kolmas parandatud
ja täiendatud trükk

Hind broš. kr. 7.50,
kalingurkõit. kr. 9.25

Sõnavara rohkuse ja grammatilises osas antud selgitavate seletuste ning näpunäidete tõttu on see üks täielikum ja ainulaadsem eesti-saksa sõnaraamat mis senini ilmunud

Raamat on hähavajalik igapähele, eriti aga keeleõppijaile // Haridusministeeriumi poolt koolide raamatukogudele soovitatud

O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus,
Kastani 38 | Posti j/a. 2232 | Telef. 22-66, 34-29

Väärteoseid kevadhooajaks:

J. Jans: Mälestusi ja vaatlusi I	4.75
E. Laaman: Konstantin Päts poliitika- ja riigimees	6.50
O. Luts: Kogutud teosed XIII. Iiling	3.75
József Nyirő: Mägede mees. Romaan. Ungari keelest tõlk. F. Oinas	3.50
Fr. Tuglas: Kogutud novellid I. Sisaldab 37 novelli ja väikepala	3.75
— Kogutud novellid II. „Õhtu taevas“, mis kahe tööga täiendatud ja „Saatus“	4.—
— Kogutud novellid III. Üheksa novelli ja neli miniatuuri	4.25

Kolm köidet, 950 lk. sisaldavad ühtekokku 38 novelli ja 24 väikepala. See on nii sisult kui vormilt hoopis erandlik toodang eesti kirjanduses, mis ei tohiks puududa üheski raamatukogus.

Marie Under: Kogutud teosed I. „Eelõitseng“, „Sonetid“, „Sinine puri“ ja „Rõõm ühest ilusast päevast“	4.50
— Kogutud teosed II. „Verivalla“, „Pärisosa“ ja „Hääl varjust“	4.25

Marie Underi luuletuskogud on meie rahva aardeks. Need aarded on igale raamatukogule hingeaks ja südameks. Soodustatud ettetellimishind kohemaksetava rahas kr. 9.—

Ilmumas:

P. Fleming: Seiklus Brasiilias. Inglise keel. tõlk. L. Oras.
J. Kärner: Öösiti kumavad linnad II.
O. Luts: Kogutud teosed XX.
— Kogutud teosed XXII.
M. Under: Kogutud teosed III.

Teose hinna tasumisel posti j.-a. nr. 2232 või saatmisel läheta me raamatu kätte postikuludeta.

O.-Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, Kastani 38

Raamatukauplus Rüütli 11

Telefonid: 22-66, 34-29. Posti j/a. nr. 2232

*Moodsaim daamide
ja härrade
juuksetööstus*

Helmi Markus — Võidu 26
Telefon 41-89

Tedretähtede vastu

TEDRESAN
KREEM
SEEP

on parimad abinõud

A.-S.
PROVIISOR JULIUS LILL

Levitage „TÄNAPÄEVA“

Soovitage tuttavatele

Koguge tellimisi

„Tänapäev“ ilmub kord kuus. Tellimishind aastas (12 nr.) kr. 4.50, poolaastas kr. 2.25, veerandaastas kr. 1.20
Üksiknumber 45 s.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Suurturg 10, tel. 33-21. Toimetaja kõnetund igal äripäeval kl. 11—12.

Tarvitamata jäänud käsikirju alal ei hoita. Käsikirjad saadetakse tagasi, kui selleks on lisatud vastaval määral postmarke.

Vastutav ja tegev toimetaja: E. ROONE
Väljaandja: K.-Ü. „TÄNAPÄEV“

Noor-Eesti Kirjastuse trükk Tartus 1940

Ilmus 25. aprillil 1940. a.

Klišeed A. Raba tsinkograafiast

K/M. JÜRI KODRES

TALLINN

VIRU 3

TELEF. 478-60

PABERIKAUPADE, KOOLI-, KONTORI- JA
BÜROOTARVETE KAUPUS JA SUURLAOD

||| UNDER WOOD

TRIUMPH kirjutusmasinate

MERCEDES

ARCHIMEDES arvutusmasinate

TRIUMPHATOR

ORMIG

ROTO paljundusaparaatide

Ainuesindaja Eestis

MÜÜK JAO VIISI JA SUUREL ARVUL

Eesti omavalitsuste ja ühistege-
liste asutuste kindlustus-a.-selts

«**OMA**»

Seltsi põhikapital ja tagavarad üle

Kr. 1.280.000

Seltsivalitsus: Tartus, oma majas,
Riia tn. nr. 35. Telef. 41-60

O/ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“

TRÜKI- JA KÖITEKODA

TARTUS, KASTANI 38. TELEF. 34-29

*

VALMISTAVAD

KÕIKSUGU TRÜKI- JA KÖITETÖID

Igasse kodusse

TERVISE KÄSIRAAMAT

Teos ilmub 12 vihus, igas vihus üle 140 lk. teksti hulga piltidega ja värvitrukis tahvlitega kriitpaberil. Teos moodustab kokku

3 SUURT KÖIDET

Redaktsioonitoimkond: Dr. V. Sumberg, dr. med. S. Lind ja prof. dr. med. H. Normann. Kaastöölisiks üle 60 eriteadlase

Teost saab ainult kuni 1. maini 1940. a. tellida kr. 28.—
kohemaksetavas rahas. Peale seda maksab teos kr. 42.—

EESTI TERVISHOIU MUUSEUM

Kindral Põdra 32, Tartus.

Tel. 35-15.

Posti jooksev arve 23-69

TARTU LINNAPANK

TARTUS, RAEKOJAS. TELEFONID: 22-32 ja 31-32.

AKTIVA	Äriseis 31. detsembril 1939. a.	PASSIVA	
Kassa	64.738.40	Põhikapital	339.989.07
Hoiuarved	391.918.07	Tagavarakapital	82.206.04
Väärtpaberid	376.403.92	Amortisatsioonikapital	13.024.65
Väärtused	425.69	Hoiusummad	4.306.016.59
Diskonteeritud vekslid	3.251.222.38	Vekslite rediskont	224.262.14
Tähtajalised laenud	104.910.—	Võlad teistes krediitiasutistes	506.438.10
Kontokorrent laenud	1.330.519.84	Korrespondendid	56.605.10
Korrespondendid	76.520.72	Väljaantud garantiid	110.932.40
Garantii deebitorid	110.932.40	Mitmesugused kreditorid	500.—
Mitmesugused deebitorid	500.—	Tuleva aasta tulud	34.666.94
Vallasvara	17.716.65	Muud passivad	204.553.21
Kinnisvara	149.982.95	Puhaskasu	100.335.91
Tuleva aasta kulud	7.453.61		
Muud aktivad	96.285.52		
	Kokku:	Kokku:	5.979.530.15
	5.979.530.15		
KULUD	Kulude ja tulude aruanne 1939. a. eest.	TULUD	
Valitsemise- ja ärikulud	125.484.61	Saadud 0/00, komisjon ja porto	463.266.96
Makstud 0/00, komisjon ja porto	219.717.41	Mitmesugused tulud	24.674.12
Mitmesugused kulud	42.403.15		
Puhaskasu	100.335.91		
	Kokku:	Kokku:	487.941.08
	487.941.08		

№ „NOOR-EESTI KIRJASTUSE“ 1940. A. KEVADINE

UUDISTEOSTE SARI

SARJAS ILMUB 5 VÄÄRTTEOST VIIELT AUTORILT

ILMUNUD: E. LAAMAN:

KONSTANTIN PÄTS. POLIITIKA- JA RIIGIMEES

Kuigi meil viimastel aastatel on ilmunud mitu huvitavat teost K. Pätsist, pole seni veel ilmunud ühtki suuremat tööd, mis käsitlusviisilt oleks nii kõitev ja ladus, et lugeja selle järgi haaraks. Nüüd annab meile niisuguse E. Ludvigi laadis põneva eluloo K. Pätsist meie uusima ajaloo spetsialist E. Laaman. Hind Kr. 6.50.

J. JANS:

MÄLESTUSI JA VAATLUSI

Teos sisaldab palju senitundmatut faktilist materjali ja uusi ning huvitavaid vaatekohti meie avaliku elu küsimusis. Hind Kr. 4.75.

A. JAKOBSON:

LUMI SULAB

„Lumi sulab“ on kolmas romaan „Igavesed eestlased“. Käsitletavaks ajajärguks on aastad 1916 ja 1917, kuna sündmuste käik on viidud kesklinnast äärelinna — sõja kulul spekulatsioonide keskelt sõja läbi kannatajate keskele. Hind Kr. 5.25.

ILMUMISEL: J. KÄRNER:

ÖÖSITI KUMAVAD LINNAD II

Romaan „Öösiti kumavad linnad II“ oma mitmesuguste tegelastega annab läbilõike kogu enne-maailmasõjaaegsest ajajärgust ning selle vastastikku heitlevatest „aadetest ja vaadetest“.

P. FLEMING:

SEIKLUSED BRASIILIAS

Inglise keelest tõlk. L. Oras. Redigeerinud ja eessõnaga varustanud Ants Oras. Julgus, vaimukus ja muretu elunauding väljenduvad haaravalt selles jutustuses. Selle raamatuga Fleming võitis maailmakuulsuse.

UUDISTEOSTE SARJA SOODUSTATUD ETTETELLIMISHIND:

Korraga makstes kr. 17.—, osade viisi kr. 19.—

Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel kr. 4.— ja iga köite ilmumisel kr. 3.—

Sarja on võimalik tellida ka köites, paremal paberil, makstes iga raamatu pealt juurde 1 kr.

Ettetellimise korras müügile tulevate eksemplaride arv on piiratud. Seepärast rutake tellimisega.

Peale ilmumist on raamatud üksikmüügil üle 40% kallimad. Kõik teosed ilmuvad veel kevadeks.

OSAÜHING „NOOR-EESTI KIRJASTUS“ TARTUS

KASTANI 38. TELEFONID 22-66 ja 34-29.

POSTI JOOKSEV ARVE 2232

Hind 45 senti